

19^e Voortgangsrapportage

1 juli 2011 - 31 december 2011

Colofon

Uitgegeven door: Programmadirectie Ruimte voor de Rivier
Postbus 24103
3502 MC Utrecht

Informatie:
Telefoon: 088-7972900

Uitgevoerd door:

Opmaak:

Datum: 2 januari 2012

Status:

Versienummer: 1.0

Inhoudsopgave

1.	Inleiding	4
1.1.	Opdracht	4
1.2.	Leeswijzer	5
1.3.	Samenvatting hoofdpunten verslagperiode	6
2.	Het programma in zijn omgeving	10
2.1.	Doel programma	10
2.2.	Organisatorische context en sturingsfilosofie	10
2.3.	Raakvlakken met andere ontwikkelingen	11
2.4.	Anticiperende maatregelen voor lange termijn	15
2.5.	Communicatie	17
3.	De scope van het programma	19
4.	Planning en voortgang van het programma	22
4.1.	Mijlpalen	22
4.2.	Voortgang	22
4.2.1	Voortgang verslagperiode	24
4.2.3	Tijddoelstelling	25
5.	Risicomanagement en auditing	35
5.1.	Beheersing risico's op programmaniveau	35
6.	De financiën van het programma	41
6.1.	Programmabudget en programmaraming	41
6.2.	Uitgaven en verplichtingen	43
6.3.	Kasritme Ruimte voor de Rivier	44
6.4.	Ontvangsten	44
6.5.	Monitoring post onvoorzien	45
6.6	Interne Kosten	45
	Bijlage 1: Communicatie met het parlement	46
	Bijlage 2: Vertragingen en planningsmutaties	47
	Bijlage 3a: Budgethistorie PKB-fase (2002–2006)	49
	Bijlage 3b: Budgethistorie planstudie- en uitvoeringsfase (vanaf 2007)	50
	Bijlage 4: Totaal opgetreden risico's Ruimte voor de Rivier.	51
	Bijlage 5: Voortgang projectbeslissingen	52

---

1. Inleiding

1.1. Opdracht

Nederland ligt in een delta van grote rivieren die een kenmerkende invloed hebben op het landschap. In 1993 en 1995 stond het water in de rivieren extreem hoog. In 1995 moesten 250.000 mensen en één miljoen stuks vee worden geëvacueerd. Dat was geen losstaand incident. Wereldwijd zijn er meer natuurrampen en overstromingen. In 2011 bijvoorbeeld in Thailand waar overstromingen meer dan 500 slachtoffers eisten. In Europa stond Dublin onder water, overstroomde in het zuiden van Frankrijk de rivier de Var, en trad in het Italiaanse Genua de rivier Bisagno buiten zijn oevers. Daarnaast hebben we in Nederland de afgelopen periode te maken gehad met extreme lage (droogte) en hoge waterstanden in onze rivieren.

In de afgelopen eeuwen zijn de rivieren geleidelijk ingeklemd geraakt tussen dijken. Voor de rivieren bleef steeds minder ruimte over om bij zeer veel waterafvoer uit te groeien tot een bredere stroom. Meer water betekende dus steeds sterker: hoger water. En intussen is het land achter de dijken door de jaren heen intensiever bebouwd en bewoond. Land dat tegelijkertijd langzaam daalt. Bij eventuele dijkdoorbraken in het rivierengebied zijn twee tot vier miljoen Nederlanders in gevaar. De regering neemt daarom andere maatregelen om de veiligheid te vergroten, door nieuwe ruimte te scheppen voor de rivieren. De maatregelen van Ruimte voor de Rivier zorgen ervoor dat het water sneller wordt afgevoerd naar zee. Het rivierengebied is door deze maatregelen de komende vijftig jaar beschermd tegen overstromingen, uitgaande van de bij de PKB gehanteerde maatgevende afvoer. De maatregelen zijn uitgewerkt in de Planologische Kernbeslissing (PKB) *Ruimte voor de Rivier* die in 2006 unaniem door de beide Kamers is vastgesteld. De maatregelen beïnvloeden alleen de waterstand van de rivieren bij hoogwater (m.u.v. de zomerbedverlaging, die heeft ook impact bij laagwater – maar geen effect op de vaardiepte voor scheepvaart). Bij hoogwater realiseren we dankzij Ruimte voor de Rivier waterstands dalingen van soms wel 70 cm en een maximale afvoercapaciteit van 16.000 m³/s. Gezien de verwachting dat de maatgevende rivierafvoeren nog meer zullen toenemen, nemen we maatregelen die voorkomen dat de maatgevende hoogwaterstanden steeds verder stijgen. Dit betekent dat het accent verschuift van dijkverbetering naar rivierversuiming. De rivier krijgt de ruimte daar waar dat nodig is om het water zo snel mogelijk naar de rivier af te voeren. De kans op een dijkdoorbraak wordt daardoor minder groot.

Ruimte voor de Rivier heeft als hoofddoelstelling dat de rivieren uiterlijk in 2015 moeten voldoen aan de waterveiligheidsnormen die wettelijk zijn vastgesteld. Deze normen schrijven voor dat het Nederlandse rivierensysteem een piek in de waterafvoer, die statistisch eens per 1250 jaar kan voorkomen, veilig kan verwerken. Dit is de *maatgevende afvoer*. Deze is in 2001 voor de Rijn vastgesteld op 16.000 m³/s bij Lobith. De Maas benedenstrooms

---

van Hedikhuizen moet uiterlijk in 2015 een maatgevende afvoer van 3.800 m³/s bij Borgharen veilig kunnen verwerken. Voor de IJssel wordt de maatgevende afvoer nog verhoogd met een gezamenlijke toestroom van 250 m³/s vanuit de zijrivieren.

Het vereiste veiligheidsniveau in het rivierengebied rond de Rijntakken bij een maatgevende afvoer van 16.000 m³/s is statistisch bepaald. De berekeningen zijn gebaseerd op afvoergegevens die in de afgelopen honderd jaar zijn gemeten. Met de verwachte klimaatverandering is daarbij geen rekening gehouden. Op dit moment kunnen de rivieren 15.000 m³/s veilig afvoeren.

Om te voldoen aan de normen en om de maatgevende Rijnafvoer van 16.000 m³/s veilig te kunnen verwerken, worden op meer dan 30 plaatsen maatregelen getroffen, door voornamelijk meer ruimte voor de rivier te creëren. Alleen waar het onmogelijk of te duur is om meer ruimte te scheppen, is dijkverbetering als maatregel opgenomen. Deze maatregelen vormen samen het programma Ruimte voor de Rivier.

De herinrichtingsmaatregelen ten behoeve van de waterveiligheid worden aangegrepen om ook de ruimtelijke kwaliteit van het rivierengebied te versterken. Concreet betekent dit versterking van de -ook internationaal- van belang zijnde economische, ecologische en landschappelijke functies van het rivierengebied, dat een belangrijk onderdeel vormt van de (inter)nationale ruimtelijke hoofdstructuur. Voorwaarde bij de versterking van de ruimtelijke kwaliteit is dat er geen strijdigheid mag zijn met de hoofddoelstelling van het riviersysteem: de afvoer van water, ijs en sediment.

Diverse provincies, gemeenten, waterschappen en Rijkswaterstaat voeren samen het programma Ruimte voor de Rivier uit. De Programmadirectie Ruimte voor de Rivier is opgericht om de regie te voeren over alle planstudies en de realisatie van de maatregelen. De staatssecretaris van Infrastructuur en Milieu is eindverantwoordelijk, met medeverantwoordelijkheid van de staatssecretaris van Economische zaken, Landbouw en Innovatie.

Het programma Ruimte voor de Rivier is op 15 mei 2001 aangewezen als 'Groot Project'. Conform de Regeling grote projecten wordt ieder half jaar een voortgangsrapportage opgesteld. Deze negentiende voortgangsrapportage (VGR19) gaat over de tweede helft van 2011.

1.2. Leeswijzer

Deze rapportage beschrijft de voortgang van het programma Ruimte voor de Rivier in termen van scope (hoofdstuk 3), planning (hoofdstuk 4), risicomangement en auditing (hoofdstuk 5) en financiën (hoofdstuk 6). Hieraan voorafgaand wordt een korte beschrijving gegeven van de relevante ontwikkelingen in de omgeving van het programma (hoofdstuk 2).

1.3. Samenvatting hoofdpunten verslagperiode

Nederland had in 2011 te maken met zowel extreem lage als hoge waterstanden. Dit heeft nut en noodzaak van het programma Ruimte voor de Rivier nog eens onder de aandacht gebracht, niet alleen bij bestuurders, maar ook bij een breder publiek.

De aandacht voor het programma neemt toe, niet alleen in Nederland maar ook in het buitenland. Vermeldenswaardig is het feit dat de dijkteruglegging Lent de prestigieuze Waterfront Center Award in New York heeft gewonnen voor de combinatie van hoogwaterbescherming en gebiedsontwikkeling.

In afgelopen verslagperiode is voor 8 maatregelen de projectbeslissing (SNIP3) genomen, waarmee de afronding van de planstudiefase van het programma steeds dichterbij nadert.

Projectbeslissingen

In de verslagperiode zijn de projectbeslissingen genomen voor de dijkverbeteringen Amer/Donge, Steurgat/ Land van Altena en Bergsche Maas / Land van Altena en de Neder-Rijn/ Arnhemse en Velpsebroek.

Ook voor de kribverlagingen Waal - Fort St. Andries en die op de Beneden Waal is de projectbeslissing genomen. In de beslissing voor de kribben op het eerste traject (Fort St. Andries) zijn de kribverlagingen op een traject van tien kilometer vervangen door een pilot met langsdammen aan beide rivierzijden (zie ook VGR17). Het gaat hier om een wijziging van het basispakket zoals dat is vastgelegd in de PKB. De langsdammen realiseren naar verwachting meer waterstandsdeling, hebben minder nadelige effecten voor de scheepvaart en dragen bij aan de verbetering van de waterkwaliteit. Ook voor twee uiterwaardvergravingen, te weten de Honswijkerwaarden, stuweiland Hagestein, Hagesteinse Uiterwaard en Heerenwaard (Ruimte voor de Lek) en Meinerswijk is de projectbeslissing genomen.

Voor het hele programma is op 31 december 2011 voor 23 maatregelen (= 73% van het realisatiebudget) een projectbeslissing genomen en is de realisatiefase gestart.

Voor de hoogwatergeul Veessen-Wapenveld is de projectbeslissing later dan gepland genomen. Dit hangt mede samen met de toezegging in het Algemeen Overleg van 16 en 20 juni 2011 om eerst de analyse te maken over de waterveiligheidsopgave voor de IJssel en om in afwachting van de bespreking van deze analyse geen onomkeerbare beslissingen te nemen. In het Wetgevingsoverleg Water op 5 december 2011 is de IJsselanalyse besproken.

In eerder genoemd Wetgevingsoverleg is toegezegd dat de noodzakelijke aanvullende maatregelen bij de Zomerbedverlaging Beneden-IJssel nader worden uitgewerkt. In die uitwerking wordt ook het regio-advies van de Provincie Overijssel van september 2011 meegenomen. De resultaten van de nadere uitwerking zijn medio 2012 beschikbaar waarna een beslissing zal worden genomen over het pakket.

Scope

Naast de eerdergenoemde wijziging van het basispakket van de kribverlagingen, zijn er nog drie andere scopewijzigingen:

- het herstel van de inconsistentie in het PKB-referentieontwerp aangaande kribverlagingen Beneden-Waal en Fort St. Andries,
- de verlegging van de westelijke projectgrens bij de dijkverbetering Amer – Donge,
- het in de scope opnemen van de korte ingesloten tussenvakjes van de dijkverbetering Neder-Rijn/ Betuwe/Tieler- en Culemborgerwaard, de dijkverbetering Lek/Betuwe/ Tieler- en Culemborgerwaard, de dijkverbetering Steurgat/ land van Altena en de dijkverbetering Bergsche Maas/ Land van Altena en daarnaast om het grootste deel uit de dijkverbetering Lek/Alblasserwaard en de Vijfheerenlanden te halen omdat bij de nieuwe waterstanden minder dijkverbetering nodig is.

Vastgestelde en onherroepelijk geworden bestemmingsplannen

Voor de ontpoldering Noordwaard is het bestemmingsplan onherroepelijk geworden. Het Rijksinpassingsplan wordt op een paar kleine punten nader gemotiveerd of aangepast.

Gegunde maatregelen

Voor 6 maatregelen is in de verslagperiode het werk gegund. Het betreft de uiterwaardvergravingen van de Millingerwaard, van het bedrijventerrein Avelingen en van vier projecten aan de IJssel, te weten:

- de uiterwaardvergraving Bolwerksplas, Worp en Ossenwaard
- de uiterwaardvergraving Keizers- en Stobbenwaarden en Olsterwaarden
- de dijkverlegging Westenholte en
- de uiterwaardvergraving Scheller- en Oldener Buitenwaarden

Ultimo 2011 is voor 44 procent van het realisatiebudget het werk gegund.

Behalen van de opgave waterveiligheid

Vanaf VGR15 is gemeld dat de waterveiligheid eind 2015 wordt gehaald, met uitzondering van de hoogwatergeul Veessen-Wapenveld, de dijkeruglegging Lent en de dijkverleggingen Cortenoever en Voorsterklei. Bij de maatregelen waar gunning aan een marktpartij nog niet heeft plaatsgevonden zal de markt gevraagd worden om – binnen het SNIP3-budget – te kijken of versnelling mogelijk is. Bij de aanbestedingen zal blijken of dit lukt.

Volgens de huidige planning komen er in de huidige verslagperiode vier maatregelen bij die na 2015 opgeleverd worden: de dijkverbetering Nederrijn/ Betuwe/ Tieler- en Culemborgerwaard, de twee dijkverbeteringen bij de Lek (Alblasserwaard en de Vijfheerenlanden en Betuwe/ Tieler- en Culemborgerwaard) en de zomerbedverlaging Beneden-IJssel.

Bij de dijkverlegging Hondsbroeksche Pleij zijn in de verslagperiode de werkzaamheden afgerond en is het veiligheidsniveau bereikt van maximaal 40 centimeter waterstanddaling.

Andere zaken op maatregelniveau

Voor de dijkteruglegging bij Lent is de realisatieovereenkomst met de gemeente Nijmegen getekend. Deze realisatieovereenkomst wijkt op het punt van het alloceren van risico's af van de overeenkomst met andere realisatoren waar de uitvoeringsrisico's worden afgekocht met een risicotoeslag (zie paragraaf 2.2 in VGR 13). De uitvoeringsrisico's omtrent de dijkteruglegging liggen bij het Rijk. Om te zorgen dat het Rijk grip heeft op de risicobeheersing zijn er, op basis van de richtlijnen van het ministerie van Financiën, aanvullende afspraken gemaakt omtrent de governance (het geheel van sturen, beheersen, verantwoorden en toezicht houden).

Agrarische functie

De uitvoering van het programma kan er toe leiden dat agrarisch areaal verloren gaat. Dit wordt voornamelijk veroorzaakt door vernatting van het gebied – door de ingreep overstroomt het gebied regelmatig of stijgt het grondwaterpeil, waardoor het gebied te nat wordt voor een agrarische functie. Ook kan de ingreep als gevolg hebben dat het gebied versnipperd; door nieuwe geulen, vergravingen of dijken wordt het agrarisch gebied doorsneden, waardoor de overblijvende gronden minder of niet rendabel te exploiteren zijn. Bij elke maatregel wordt gezocht naar mogelijkheden om het agrarisch areaal optimaal te handhaven. Door agrariërs in te zetten voor beheer kunnen veel hectares landbouwgrond, deels beperkt, worden geëxploiteerd. Dit leidt ook tot een besparing op het beheer en onderhoud van deze gebieden. Door optimalisaties in het ontwerp bij de dijkverleggingen Cortenoever en Voorsterklei is het areaal vergravingen gehalveerd (van 60 naar 30 hectare).

Risico's

De verwachtingswaarde voor de programmarisico's is in de verslagperiode gedaald met € 8 miljoen naar € 154,8 miljoen. Deze € 8 miljoen is een saldo: enerzijds zijn de risico's toegenomen van onder andere de extra financiering voor het voor de veiligheid benodigde natuurbeheer en de aanvullende maatregelen die nodig zijn voor de zomerbedverlaging bij Kampen. Anderzijds zijn de risico's van onder andere vastgoed en grondverzet afgenomen.

Financiën

Het programmabudget bedraagt per 31 december 2011 € 2.180,8 miljoen. De raming bedraagt € 2.170,9 miljoen met een bandbreedte van 10 procent (was in VGR18 13 procent). Dit betekent dat de verwachte uitgaven zullen uitkomen tussen de € 2,0 en de € 2,4 miljard.

Op 31 december 2011 is totaal voor ruim € 853 miljoen aan verplichtingen aangegaan. Hiervan is op de peildatum bijna € 685

---

miljoen betaald. Het totaal van aangegane en aan te gane¹ verplichtingen bedraagt op 31 december € 1.106,7 miljoen.

In de verslagperiode is voor € 50 miljoen aan vastgoed verworven, in totaal is per 31 december 2011 € 345 miljoen aan vastgoed gekocht. Dit betreft 80 procent van de totale vastgoedopgave dat langs minnelijke weg is verworven. In de verslagperiode zijn de Koninklijke Besluiten geslagen voor de ontpoldering Noordwaard en de dijkverlegging Westenholte.

---

¹ projecten waarvoor de marktbenadering is gestart, maar nog niet is gegund

---

2. Het programma in zijn omgeving

2.1. Doel programma

Veiligheid

De PKB Ruimte voor de Rivier noemt een pakket maatregelen waarmee het vereiste wettelijke veiligheidsniveau is te realiseren. De ontwerpen van de maatregelen worden in de planstudiefase uitgewerkt. Tussentijdse pakkettoetsen bewaken het resultaat van het gehele maatregelpakket. Dat gebeurt aan de hand van (samenhangende) berekeningen van de afvoerverdeling en de effecten op waterstanden van alle ontwerpen waarvoor een variantkeuze of projectbeslissing is genomen of in voorbereiding is.

Ruimtelijke kwaliteit

Het waarborgen van voldoende veiligheid is de hoofddoelstelling, de versterking van de ruimtelijke kwaliteit is een nevendoelestelling. Een onafhankelijk kwaliteitsteam (het zogeheten Q-team, voorgezeten door de Rijksadviseur voor het Landschap) zorgt er middels adviezen voor dat duidelijk wordt hoe per project optimaal invulling gegeven kan worden aan de ruimtelijke kwaliteitsdoelstelling. De uitwerking van het advies van het Q-team is maatwerk en wordt in dialoog met de projectteams en bestuurders door de bewindspersoon van Infrastructuur en Milieu bepaald met de vaststelling van de SNIP3-beslissing, de projectbeslissing.

2.2. Organisatorische context en sturingsfilosofie

De aansturing van grote projecten binnen het ministerie van Infrastructuur en Milieu verloopt volgens het Beheersmodel voor de Grote Projecten.

Het programma Ruimte voor de Rivier bereikt het in de PKB gestelde doel door middel van vele maatregelen die onderling verschillen, maar qua doelen en randvoorwaarden samenhangen. Vanuit deze programmagedachte ligt de focus op het beheersen van maatregelen zelf, de verbanden tussen maatregelen en de bijdrage die ze afzonderlijk leveren aan het realiseren van de twee doelen.

De planvorming en uitvoering om de doelen te bereiken hebben een decentraal karakter. Bij de opstelling van de PKB Ruimte voor de Rivier is intensief samengewerkt met waterschappen, provincies, gemeenten en Rijkswaterstaat. In de planstudie- en realisatiefase is deze samenwerking voortgezet.

De verantwoordelijkheid voor een tijdige en beheerste realisatie is echter centraal belegd. De staatssecretaris van Infrastructuur en Milieu is politiek eindverantwoordelijk voor het programma Ruimte voor de Rivier en de realisatie van de in de PKB vastgelegde doelen.

In het samenspel tussen rijk en regio bestaat binnen de centrale programmakaders ruimte voor decentrale verantwoordelijkheid van de bestuurlijke partners en realisatoren. Decentrale initiatiefnemers zijn verantwoordelijk voor ontwerpkeuzes, risicomangement, vergunningen, selectie en aansturing van marktpartijen en de

---

verwerving van lokaal draagvlak. Dit alles binnen de PKB-kaders van tijd, geld en scope. Mocht het decentrale bestuur in zijn afwegingen de in de PKB neergelegde doelen en kaders uit het oog verliezen, dan heeft de staatssecretaris van Infrastructuur en Milieu vanuit zijn eindverantwoordelijkheid de bevoegdheid om het initiatiefnemerschap van de maatregel over te nemen en bij Rijkswaterstaat te leggen.

De sturingsfilosofie van het programma kent dus twee hoofdelementen. Enerzijds worden initiatiefnemers ondersteund, anderzijds is er toezicht op de initiatiefnemers door middel van toetsing van hun voorstellen. In haar faciliterende rol biedt de Programmadirectie Ruimte voor de Rivier op diverse kennisgebieden ondersteuning. Dit om te voorkomen dat initiatiefnemers telkens opnieuw het wiel moeten uitvinden. Het gaat dan onder andere om kennis over wet- en regelgeving en kaders op het gebied van hydraulische modellen, de procesaanpak voor de ruimtelijke kwaliteit, vergunningenmanagement, schaderegelingen, archeologie en de inrichting van het risicomanagement.

Rijk en initiatiefnemers leggen in de planstudiefase afspraken vast in bestuursovereenkomsten of projectopdrachten. De initiatiefnemer kan de provincie zijn, een waterschap, een gemeente of Rijkswaterstaat.

In de realisatiefase is de uitvoerende partij, vanwege de ervaring met aanbesteding en uitvoering, in de meeste gevallen een waterschap of Rijkswaterstaat. Met de decentrale uitvoerende partij sluit het rijk een realisatieovereenkomst. Hierin leggen de partijen afspraken en randvoorwaarden vast. Eén van de hoofdafspraken is dat de realisator een resultaatverplichting heeft ten aanzien van kwaliteit, geld en tijd. Met Rijkswaterstaat wordt deze resultaatverplichting in een projectopdracht vorm gegeven. Daarnaast wordt met alle geledingen van het bevoegd gezag een samenwerkingsovereenkomst afgesloten welke in de realisatiefase bijdraagt aan regionaal draagvlak, bestuurlijke afstemming borgt en helpt bij het tijdig doorlopen van planologische procedures en vergunningverlening.

2.3. Raakvlakken met andere ontwikkelingen

NURG-programma

Tussen het NURG-programma en Ruimte voor de Rivier bestaat een inhoudelijk samenhang. De Nadere Uitwerking Rivierengebied (NURG) is een programma, waarin 7.000 ha nieuwe natuur en veiligheid in het rivierengebied wordt gerealiseerd. In het regeerakkoord 'Vrijheid en verantwoordelijkheid' (2010) staat dat de Ecologische Hoofdstructuur (EHS) herijkt en gedecentraliseerd wordt. De NURG-projecten zijn onderdeel van de nieuwe natuur in de EHS en zijn derhalve onderdeel van de herijking. De herijking van NURG is buiten de decentralisatie van de EHS gehouden in verband met de verantwoordelijkheid van het Rijk voor de waterveiligheid.

De PKB Ruimte voor de Rivier gaat ervan uit dat zeven NURG-projecten vóór eind 2015 zijn uitgevoerd (zie onderstaande tabel). Deze NURG-projecten zijn geen onderdeel van het PKB-basispakket (met uitzondering van de maatregel Millingerwaard), maar zijn wel noodzakelijk voor het op tijd realiseren van de in de PKB opgenomen veiligheidsdoelstelling.

Het Rijk blijft er zorg voor dragen dat deze NURG-projecten met PKB-veiligheidsdoelstelling vóór eind 2015 worden uitgevoerd. Onder verantwoordelijkheid van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie en van Infrastructuur en Milieu zijn of worden de in onderstaande tabel opgenomen zeven NURG-projecten gerealiseerd. De tabel toont de stand van zaken van de zeven projecten per 31 december 2011.

Project	Voortgang/wanneer uitgevoerd	Bijdrage PKB-taakstelling
Uiterwaardvergraving Rijnwaardense uiterwaarden	Het in 2001 opgestelde inrichtingsplan bevat zes separate projecten, waarvan er drie door publieke partijen en drie door private partijen worden gerealiseerd en gefinancierd. EL&I (DLG) heeft een regisserende rol in de uitvoering. De inzet is om met alle partijen in het voorjaar 2012 intentie-overeenkomsten vast te leggen. Aanvullend worden er zonnig aanvullende uitvoeringsovereenkomsten gesloten indien de voorschriften in de benodigde vergunningen onvoldoende borging bieden voor het realiseren van de taakstelling voor de vereiste datum. Het gekozen juridische instrumentarium van de NURG voorziet niet in wettelijk afdwingbare uitvoering bij de private partijen. Op dit moment is de verwachting dat via minnelijk overleg en samenwerking de taakstelling in 2015 zal zijn gerealiseerd. In het (publieke) deelproject Groene Rivier is overigens eind 2011 de voor de uitvoeringsmaatregel benodigde grond op vrijwillige basis verworven.	11 cm
uiterwaardvergraving Millingerwaard	Het project is een combinatie van een NURG-project (met 6 cm waterstanddaling) en de PKB-maatregel 'extra uiterwaardvergraving Millingerwaard' (met 3 cm waterstanddaling). De uitvoeringswerkzaamheden zijn in het najaar 2011 gegund. Provinciale Staten van Gelderland hebben in het najaar van 2011 ingestemd met de Herinrichting van de Millingerwaard inclusief de uitplaatsing van de Beijer inclusief de voorgestelde financiële bijdrage. Verder hebben de Gedeputeerde Staten van Gelderland het ontwerp-inpassingsplan vastgesteld. Volgens de planning wordt het veiligheidsniveau met de benodigde waterstanddaling voor eind 2015 opgeleverd.	6 cm
uiterwaardvergraving Bemmelse waarden	De uitvoering is begin 2010 gestart. Het overgrote deel van de inrichtingswerkzaamheden is inmiddels uitgevoerd. De uitvoerder heeft verzocht om een langere periode voor de verwerking en afvoer van het vrijkomende zand. Deze ruimte is de uitvoerder gegeven met als voorwaarde dat de realisatie van de hydraulische taakstelling conform oorspronkelijke planning wordt gerealiseerd. De met de hydraulische	5 cm

	taakstelling samenhangende werkzaamheden waren eind 2011 nagenoeg afgerond. De formele oplevering van dit deel van werkzaamheden is voorjaar 2012 gepland.	
uiterwaardvergraving Afferdensche- en Deestsche waarden	Oorspronkelijk zou het project in 2014 zijn gerealiseerd, maar het zoeken naar een oplossing voor de kwelproblematiek en de bestemmingsplanprocedure van de gemeente Druten heeft het project vertraagd. Het Waterschap Rivierenland heeft ingestemd met de voorgestelde oplossing, de gemeente Druten kampt echter met diverse (tegengestelde) belangen die enkele oplossingen buitengewoon kostbaar maken. Volgens de huidige planning wordt het project op zijn vroegst in oktober 2016 afgerond. Gekeken wordt naar mogelijkheden tot versnelling, waarmee eerdere realisatie toch mogelijk is.	6 cm
Natuurontwikkelingsproject Noordwaard	Het project is opgeleverd in mei 2008 en heeft 17 cm waterstanddaling gehaald.	17 cm
uiterwaardvergraving Renkumse benedenwaard en Wageningen benedenwaard en veerstoepl Lexkesveer	Het project is opgeleverd in november 2009 en heeft 18 cm waterstanddaling opgeleverd.	18 cm
uiterwaardvergraving Welsumerwaarden en Fortmonderwaarden natuur	Het inrichtingsplan wordt gefaseerd uitgevoerd. Delen zijn al uitgevoerd. Hiermee is een deel van de taakstelling al gerealiseerd. De resterende werkzaamheden worden naar verwachting uiterlijk eind 2015 afgerond. De hieraan ten grondslag liggende planning gaat uit van onteigening. In december 2011 heeft de stuurgroep de voorkeursvariant vastgesteld die in het bestemmingsplan opgenomen gaat worden. Het ontwerp-bestemmingsplan zal volgens planning medio 2012 ter inzage worden gelegd. Vrijwillige verwerving is een reële mogelijkheid en kan leiden tot een snellere uitvoering.	6-8 cm

Natuurregelgeving

De voor het rivierengebied relevante aanwijzingsbesluiten van Natura 2000-gebieden zijn nog niet vastgesteld en doorgeschoven naar 2012. In de verslagperiode heeft de staatssecretaris van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie een tienpuntenplan Natura 2000 gepresenteerd ('maximale rek en ruimte'). Daarin is opgenomen dat onder andere voor het rivierengebied een onderzoek wordt uitgevoerd dat in beeld moet brengen welke voordelen, maar ook welke risico's het samenvoegen van gebieden in één aanwijzingsbesluit kan opleveren. Daarin wordt tevens aangegeven dat de bescherming van ganzen alleen zal worden gericht op de slaap- en rustfunctie en niet langer op de foerageerfunctie van graslanden. Het tienpuntenplan geeft meer ruimte om vergunningen af te geven voor hoogwaterdoelen. Verwacht wordt echter dat de doorvoering van het tienpuntenplan niet in de pas loopt met de planning van Ruimte voor de Rivier omdat planvorming al ver gevorderd is of besluiten al genomen zijn.

De samenvoeging van de Natuurbeschermingswet, Flora- en faunawet en de Boswet is nog niet voltooid en heeft daarom geen betekenis voor de uitvoering van de projecten uit het programma Ruimte voor de Rivier.

De afgelopen periode is de afslanking van dienstonderdelen van het Directoraat Generaal Natuur en Regio van het Ministerie van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie ter hand genomen. Hierdoor bestaat het risico dat vertraging optreedt in de vergunningverlening op grond van de Natuurbeschermingswet.

In het in de verslagperiode bereikte akkoord tussen Rijk en provincies over het natuurbeleid is onder meer bepaald dat de provincies vanaf 2014 financieel verantwoordelijk zijn voor de herijkte Ecologische Hoofdstructuur (EHS). Als gevolg daarvan zijn er signalen dat provincies prioriteit leggen bij de continuering van reeds lopende contracten binnen de EHS en bezuinigen op het (agrarisch) natuurbeheer. Dit betekent dat er mogelijk geen beheerders te vinden zijn die het beheer voor hun rekening willen nemen omdat natuurbeheerorganisaties geen financiële middelen beschikbaar hebben voor beheer en onderhoud en dat delen van het programma niet onder de Ecologische Hoofdstructuur vallen en daarmee geen beheersubsidie ontvangen. Zie voor dit risico én de voorgestelde beheersing paragraaf 5.1.

Vegetatiebeheer Uiterwaarden (voorheen Stroomlijn)

Het riviersysteem in termen van hoogwaterstanden dient in overeenstemming te zijn met de uitgangspunten van de PKB Ruimte voor de Rivier en het project Maaswerken. De PKB Ruimte voor de Rivier hanteert als uitgangspunt dat de vegetatie in de uiterwaarden van de Rijntakken is teruggebracht tot het hydraulische referentiejaar 1997. Op basis van dit uitgangspunt maakt Rijkswaterstaat een voorstel voor vegetatienormen (de legger) met de maximaal toegestane verruwing in de uiterwaarden en bijbehorende wijze van onderhoud. Om in de toekomst verruwing tegen te gaan wordt onderzocht op welke wijze dit gerealiseerd kan worden.

In dit verband is in 2007 onder de naam 'Stroomlijn' een begin gemaakt met het aanpakken van het achterstallige beheer van de spontaan opgekomen vegetatie in de uiterwaarden. Deze inhaalslag is een eenmalige activiteit om de verruwing in het rivierbed van alle grote rivieren terug te dringen en in overeenstemming te brengen met de normen. Stroomlijn en het hydraulische referentiejaar 1997 zijn dus als voorwaarde beschouwd voor de ontwerpen binnen het programma Ruimte voor de Rivier en nodig voor het bereiken van de waterveiligheidsdoelstelling in 2015.

De terreinen met achterstallig beheer zijn in beheer bij particulieren, bedrijven, overheden en uiteenlopende natuurbeherende organisaties zoals Staatsbosbeheer. In juli 2011 is aan de Programmadirectie Ruimte voor de Rivier opdracht gegeven om op basis van de nieuwe vegetatienorm een projectbeslissing voor te bereiden ten aanzien van de inhaalslag. Hiertoe wordt in 2012 een plan van aanpak inclusief scope vastgesteld. Het ministerie van Infrastructuur en Milieu heeft hiervoor een maximaal bedrag van € 75 miljoen gereserveerd.

Vooruitlopend op de vaststelling van bovenstaande kaders voor vegetatiebeheer in de uiterwaarden zijn Rijkswaterstaat, Dienst Landelijk Gebied en Staatsbosbeheer in de verslagperiode begonnen met de voorbereiding van vegetatie-ingrepen op terreinen waar dit qua natuur en benodigde toestemming relatief snel kan. Enkele van deze projecten, waaronder Breemwaard, gaan in het kapseizoen 2011-2012 in uitvoering.

Nog niet duidelijk is of het gewenste doelbereik (stroombanen grotendeels kaal voor waterstanddaling) realiseerbaar is. De belangrijkste oorzaak hiervan is dat de vegetatieontwikkeling in de uiterwaarden in de afgelopen decennia goed was voor de ontwikkeling van natuurwaarden, maar minder voor de doorstroming. Deze natuurwaarden zijn inmiddels via diverse wetten, ondermeer de Flora- en Faunawet, de Boswet en de Natuurbeschermingswet, beschermd en mogen alleen aangetast worden als er geen significant negatieve effecten ontstaan door de ingreep.

Effect op de landbouw

Door agrariërs in te zetten voor beheer kunnen naar verwachting veel hectares landbouwgrond, met beperking, geëxploiteerd worden. Verkend wordt welke delen direct bij agrarische natuurverenigingen in beheer kunnen worden uitgegeven. Een ander deel zal zo mogelijk worden uitgegeven aan natuurbeschermingsorganisaties, waarbij de inspanningsverplichting wordt neergelegd zoveel mogelijk met lokale agrariërs het gewenste beheer in te richten. Meer maatregelspecifiek wordt hierop ingegaan in hoofdstuk 4.

Effect op scheepvaart

Samen met rivierbeheerder Rijkswaterstaat wordt bij elke maatregel onderzocht of er effecten zijn op de diepte van de vaargeul en zo ja, hoe deze zo klein mogelijk kunnen worden gehouden zonder dat dit ten koste gaat van de vereiste waterstanddaling. Ten behoeve van de scheepvaart is in de deze verslagperiode genomen projectbeslissing voor de kribverlagingen opgenomen dat de kribverlaging op een traject van tien kilometer (Tiel – Rossum) wordt vervangen door de pilot van een langsdam. Deze alternatieve oplossing voor kribverlaging heeft naar verwachting een grotere waterstands daling en zou minder aanzanding en daardoor minder nadelige effecten voor de scheepvaart moeten hebben (zie paragraaf 4.2.4). Er is een monitoringsplan opgesteld waarin beschreven is hoe deze en andere effecten, zoals ecologie en gebruik voor recreatie, worden gemonitord.

2.4 Anticiperende maatregelen voor lange termijn

Bij drie PKB-maatregelen wordt op verzoek van de regionale initiatiefnemers gezien of de aanleg gecombineerd kan worden uitgevoerd met maatregelen die reeds anticiperen op de wateropgave voor lange termijn. Het betreft de PKB-maatregel zomerbedverlaging Beneden-IJssel bij Kampen in combinatie met de

---

hoogwatergeul Kampen en de PKB-maatregelen dijkverlegging Cortenoever en dijkverlegging Voorsterklei bij Zutphen in combinatie met de aanleg van een geul in de Tichelbeeksewaard.

IJsseldelta-Zuid bij Kampen

Gebleken is dat de zomerbedverlaging gepaard kan gaan met nadelige effecten op de drinkwaterwinning bij Zwolle en op de beschermde natuur (zie VGR18). Uit vervolgonderzoek is in de verslagperiode gebleken dat de effecten niet met technische middelen of ontwerpaanpassingen zijn te voorkomen. Alleen beperking van de drinkwaterwinning of het verkorten van de zomerbedverlaging (7 in plaats van 22 kilometer) kunnen de nadelige effecten voorkomen.

Op 22 september 2011 heeft de regio dan ook advies aan de staatssecretaris uitgebracht om de zomerbedverlaging Beneden-IJssel verkort uit te voeren (20 in plaats van 41 cm waterstanddaling bij Zwolle), om nadelige effecten binnen aanvaardbare grenzen te brengen. In dit advies stelt de regio voor om de hoogwatergeul Kampen ook – voor circa een derde van zijn uiteindelijke capaciteit – voor de korte termijn opgave in te zetten. De regio stelt daartoe voor het plan aan te passen en de projectbeslissing uit te stellen. Het regioadvies van 2 december 2011 geeft aan dat volgens de bestuurlijke partijen – met inbegrip van partijen rondom de Veluwerandmeren – het risico op oppervlaktevlaktewaterverontreiniging van de Veluwerandmeren bij het inzetten van de hoogwatergeul kan worden voorkomen door een voorziening te treffen bij het eiland Reve om de toestroom naar de Veluwerandmeren af te sluiten. Partijen zijn er tevens van overtuigd dat de zomerbedverlaging kan worden uitgevoerd op een wijze waarbij de natuurbalans in de Beneden-IJssel gewaarborgd wordt. Het regioadvies wordt betrokken bij de te nemen voorkeursoplossing voor de waterveiligheid op korte termijn. De staatssecretaris verwacht medio 2012 hierover een beslissing te kunnen nemen.

Het inzetten van de hoogwatergeul voor de korte termijn voor circa een derde van diens waterafvoerende capaciteit betekent overigens dat dit deel aan het lange termijn maatregelenpakket wordt onttrokken.

IJsselsprong bij Zutphen

De toenmalige staatssecretaris van Verkeer en Waterstaat heeft in december 2009 een beslissing genomen over de voorkeursvariant voor de twee dijkverleggingen die onderdeel zijn van het gebiedsontwikkelingsplan IJsselsprong. Voor de invulling van de waterveiligheid op lange termijn heeft de regio een alternatief plan 'Alles in één keer goed' aangedragen waarvan de belangrijkste maatregel een buitendijkse geul in de Tichelbeeksewaard is. In de vorige verslagperiode is gebleken dat de regiovariant 'Alles in één keer goed' onvoldoende invulling geeft aan de benodigde waterstanddaling voor de lange termijn. Wel zijn (combinaties van) aanvullende maatregelen denkbaar die, samen met de

---

Tichelbeeksewaard, een invulling kunnen geven aan de lange termijnopgave.

In de brief aan de Tweede Kamer over de IJsselanalyse van 21 november 2011 heeft de staatssecretaris aangegeven dat een lange termijnmaatregel alleen wordt aangelegd als het voor het Rijk goedkoper is om deze nu in plaats van later aan te leggen en of er sprake is van een regionale financiële bijdrage. De maatregel moet ook passen in een door de regio gewenste gebiedsontwikkeling. Recent is gebleken dat slechts een klein deel van de vrijkomende grond uit de Tichelbeeksewaard toepasbaar is voor de aanleg van de nieuwe dijken bij Cortenoever en Voorsterklei. Hierdoor vervallen eerder ingeschatte synergievoordelen en is het niet meer goedkoper om de geul nu aan te leggen. De staatssecretaris heeft in eergenoemde brief aangegeven dat dit zal leiden tot een besluit om de geul nu niet aan te leggen. Hierdoor blijft 50 tot 100 ha voor de landbouw beschikbaar.

2.5 Communicatie

Steeds meer projecten van Ruimte voor de Rivier komen in de realisatiefase. De werkzaamheden van de projecten worden zichtbaar en de informatiebehoefte van bewoners van projectgebieden neemt toe. Waterschappen, gemeenten, provincies en Rijkswaterstaat zijn verantwoordelijk voor de communicatie richting de bewoners in de projectgebieden. Persoonlijk contact tussen bewoners en omgevingsmanagers, informatieavonden voor bewoners en (digitale) nieuwsbrieven zijn in deze fase van het project voor de projectgebieden onmisbaar.

De aandacht voor het programma neemt toe in Nederland, maar ook in het buitenland. Zo nam het programma Ruimte voor de Rivier deel aan de International Water Week, met 30.000 waterprofessionals en bestuurders uit de hele wereld, in Amsterdam. De Overdiepse Polder werd bezocht door een internationale persdelegatie. Dit leverde in binnen- en buitenland veel publiciteit op zowel in de landelijke, regionale als in de vakpers. Naar aanleiding van de zware overstromingen in de Australische deelstaat Queensland begin 2011 en in de deelstaat Victoria, is tijdens het 14^e National River Symposium in Brisbane een aanzet tot samenwerkingsafspraken gemaakt met overheidspartijen aldaar.

Tijdens de tweejaarlijkse Innovatie-estafette, waar bedrijfsleven, kennisinstellingen en overheden de nieuwste ontwikkelingen op onder meer ruimte en water tonen, toonde Ruimte voor de Rivier zeven projecten: de ontpoldering Overdiepse polder in verband met de samenwerking met de omgeving voor het terpenplan dat nu wordt uitgevoerd, de beide uiterwaardvergravingen in Deventer waarbij omgevingsinbedding plaatsvindt in een stad en de vier Nederrijn-projecten die op innovatieve manier zijn aanbesteed.

Ook het bezoek van premier Rutte aan de Overdiepse Polder in november heeft voor de nodige publiciteit in nationale dagbladen, op televisie en in vakbladen gezorgd.

Berichtgeving over het programma

Onderstaand een kleine selectie van berichten die tijdens deze rapportageperiode zijn verschenen:

In november 2011 een artikel in de Financiële Telegraaf. De programmadirecteur van Ruimte voor de Rivier is geïnterviewd samen met de directeur van het Netherlands Water Partnership.

De Telegraaf en AD Utrechts Nieuwsblad schreven in september 2011 over het feit dat staatssecretaris Atsma de plannen voor Ruimte voor de Lek heeft goedgekeurd. De centrale boodschap was: doordat de rivier de Lek meer ruimte krijgt, wordt het overstromingsrisico voor de Randstad verder verkleind.

Cobouw heeft een groot artikel geschreven naar aanleiding van de aan de Tweede Kamer aangeboden tussenevaluatie PKB en de voortgangsrapportage 18. Positieve publiciteit, met enig voorbehoud: de echte lakmoesproef voor Ruimte voor de Rivier moet nog komen.

De regionale media besteedt veel aandacht aan de projecten van Ruimte voor de Rivier.

De Stentor (het regionale dagblad van Overijssel) publiceert met regelmaat over de voortgang van de projecten langs de IJssel. Berichtgeving gaat over de bypass Kampen, de hoogwatergeul Veessen Wapenveld, dijkverleggingen Cortenoever en Voorsterklei, Zomerbedverlaging en de Deventer en Zwolse projecten.

Het Brabants dagblad en De Gelderlander schrijven regelmatig over de projecten en berichten regelmatig over onder andere Munnikenland, de kribverleggingen in de Waal, de Overdiepse Polder en Noordwaard.

Communicatie met de omgeving

Via de website Ruimte voor de Rivier, een digitale nieuwsbrief, twitter en de Waterstandskrant worden de inwoners van het rivierengebied regelmatig geïnformeerd over de stand van zaken. Daarnaast is via uitgebreide omgevingscommunicatie ook veel rechtstreeks contact met de inwoners van de projectgebieden.

Kennisdeling

De website www.ruimtevoorderivier.nl dient onder andere als portal voor docenten, studenten en scholieren. Zij kunnen doorlinken naar bestaande educatiesites voor hoogwaterbescherming.

Het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap en de Stichting Cito Instituut voor Toetsontwikkeling hebben aangegeven het programma Ruimte voor de Rivier medio 2012 op te nemen in een landelijk lesprogramma van groep 7 en 8 van de basisscholen.

3. De scope van het programma

Als zich wijzigingen voordoen in de scope van het programma, maakt de voortgangsrapportage daar melding van. Er is sprake van een scopewijziging als het beoogde projectresultaat is veranderd ten opzichte van het projectresultaat zoals dat in de PKB is vastgelegd (met uitzondering van wijzigingen in de bijbehorende randvoorwaarden van tijd en geld).

Het vertrekpunt voor de scope van het programma is de PKB deel 4 Ruimte voor de Rivier, die op 26 januari 2007 in werking is getreden.

Er is sprake van een scopewijziging bij de maatregel kribverlagingen Waal. Voor de kribverlaging tussen Tiel en Gorinchem, onderdeel van het traject kribverlagingen Fort St. Andries en Midden-Waal, is de

projectbeslissing genomen. Daarin is opgenomen dat de kribverlaging op het traject Tiel – Rossum wordt vervangen door een langsdam aan beide riviervijzen. De langsdam is een alternatieve oplossing voor kribverlaging, biedt een goede 'stuurknop' voor het sedimentbeheer van de vaargeul en heeft daardoor naar verwachting minder nadelige effecten voor de scheepvaart (minder aanzanding). Langsdammen zijn duurder dan kribverlaging, maar hebben door een gecombineerde financiering geen invloed op het PKB-budget. Zie verder paragraaf 4.2.4.

Het PKB-budget bevat € 23,5 miljoen (prijspeil 2011) budget voor de kribverlagingen Beneden-Waal en Fort St. Andries. Dit bedrag wordt opgehoogd met € 2,9 miljoen tot € 26,4 miljoen vanwege een inconsistentie in het PKB-referentieontwerp. Die € 2,9 miljoen is ten laste gebracht van het programmabudget onvoorzien.

Omtrent de dijkverbetering Amer – Donge is bestuurlijk besloten tot verlegging van de westelijke projectgrens om zo het dijkprofiel door te trekken naar de Werfkampseweg. Daarmee wordt een logische overgang mogelijk gemaakt tussen bestaand en nieuw op de kruising van deze weg met de dijk. Oorspronkelijk zou het dijktracé over een lengte van 1300 meter worden verbeterd. In eerste instantie is dit verkort naar 830 meter en wordt nu dus bijgesteld naar 940 meter. De kostenraming stijgt hierdoor met € 0,9 miljoen.

Waterschap Rivierenland heeft verzocht een aantal korte ingesloten tussenvakjes van dijkverbetering Neder-Rijn/ Betuwe/Tieler- en Culemborgerwaard en dijkverbetering Lek/Betuwe/ Tieler- en Culemborgerwaard (dijkring 43) en van de dijkverbetering Steurgat/ land van Altena en de dijkverbetering Bergsche Maas/ Land van Altena (dijkring 24) in de scope op te nemen en het grootste deel uit dijkverbetering Lek/Alblasserwaard en de Vijfheerenlanden (dijkring 16) te halen omdat bij de nieuwe waterstanden minder dijkverbetering nodig is (zie hoofdstuk 3 VGR 18). De staatssecretaris heeft op 12 juli 2011 met de voorstellen ingestemd behoudens twee dijkvakken (één afgewezen en één nader overleg) en een buitendijkse voorziening tegen piping. De financiële omvang van de mutaties is € 18,9 miljoen.

Tabel 3.1 geeft de scopewijzigingen tot nu toe weer. Het financiële saldo van de scopewijzigingen tot en met de verslagperiode is – € 44,5 miljoen (prijspeil 2011). In het Algemeen Overleg met de Kamer d.d. 3 december 2009 en 12 mei 2010 is afgesproken het saldo vooralsnog binnen het programmabudget te handhaven om eventuele tegenvallers te kunnen opvangen.

4. Tabel 3.1: Scopemutaties

Scopewijzigingen tot verslagperiode	financieel gevolg	periode
dijkverbetering Steurgat opnemen in ontpoldering Noordwaard	+ € 2 miljoen	VGR12

Scopewijzigingen tot verslagperiode	financieel gevolg	periode
wijziging waterstanddalend effect bij de SNIP 3-beslissing van de ontpoldering Overdiepsche Polder met 3 cm minder	geen	VGR13
niet uitvoeren van de dijkverbetering Neder-Rijn/Geldersche Vallei	- € 2,1 miljoen	VGR14
niet uitvoeren van de kadeverlaging Biesbosch	- € 1,5 miljoen	VGR15
uitbreiding plangebied met Oosterhoutse Waarden bij dijkteruglegging Lent (gefinancierd uit Kaderrichtlijn Water-budget)	+ € 5 miljoen	VGR16
niet uitvoeren van de dijkverbetering Lek/Lopiker- en Krimpenerwaard	- € 9 miljoen	VGR16
niet uitvoeren van de obstakelverwijdering Suikerdam en polderkade naar de Zandberg	- € 8,8 miljoen	VGR18
niet uitvoeren van de kribverlaging Waalbochten	- € 15,0 miljoen	VGR18
extra uiterwaardvergraving Millingerwaard wordt niet uitgevoerd tussen rivierkilometer 870 en 872, maar tussen rivierkilometer 867.5 en 868.5	geen	VGR18
Scopewijzigingen in verslagperiode	financieel gevolg	periode
kribverlaging op traject Tiel-Rossum wordt vervangen door een langsdam	geen	VGR 19
inconsistentie in PKB-referentieontwerp aangaande kribverlagingen Beneden-Waal en Fort St. Andries	+ € 2,9 miljoen	VGR 19
verlegging van westelijke projectgrens bij dijkverbetering Amer – Donge	+ € 0,9 miljoen	VGR 19
korte ingesloten tussenvakjes in scope opnemen van dijkringen 43 en 24 en het grootste deel uit dijkkring 16 halen	- € 18,9 miljoen	VGR 19
Saldo van de scopewijzigingen	- € 44,5 miljoen	

4. Planning en voortgang van het programma

4.1. Mijlpalen

De mijlpalen van het programma hangen nauw samen met de belangrijkste mijlpalen die het ministerie van Infrastructuur en Milieu onderscheidt in de Spelregels voor Natte Infrastructuurprojecten (SNIP): de zogenaamde SNIP-fasen. Dat zijn de variantkeuze (SNIP 2a), de projectbeslissing (SNIP 3), de voorbereidingsbeslissing voor de uitvoeringsfase (SNIP 4), de uitvoeringsbeslissing (SNIP 5) en de opleveringsbeslissing (SNIP 6).

De projectbeslissing markeert het einde van de planstudiefase en het begin van de realisatiefase. Volgend op de projectbeslissing neemt het bevoegde bestuursorgaan een publiekrechtelijk projectbesluit tot het treffen van de maatregel.

In dit hoofdstuk wordt de voortgang van het programma en van een aantal specifieke maatregelen toegelicht.

4.2. Voortgang

In onderstaande tabel is de voortgang opgenomen. In het overzicht is zichtbaar dat er bij meerdere maatregelen aan een marktpartij wordt gegund, voordat het plan onherroepelijk is. In afwachting daarvan kan immers de voorbereiding van de uitvoering plaatsvinden. Er wordt niet met de feitelijke uitvoering begonnen voordat het plan onherroepelijk is. In de marktbenadering wordt rekening gehouden met de beheersing van de (financiële) risico's van deze werkwijze. Voor de planning wordt met deze aanpak een zeer forse tijdswinst geboekt. Bijkomend voordeel is dat de overgang van planstudiefase naar realisatiefase veel vloeiender verloopt en dat zo kennis behouden blijft.

nr.	maatregel	SNIP2a	SNIP3	start markt-benadering	ontwerp plan ter inzage	vaststelling plan	plan onherroepelijk	gunning	prognose realisatie veiligheid
1	obstakelverwijdering Suikerdam en polderkade naar de zandberg								vervallen
2	extra uiterwaardvergraving Millingerwaard	gereed	**	gereed				gereed	2015
3	dijkteruglegging Lent	gereed	gereed	gereed	gereed				2016
4	kribverlaging Waalbochten								vervallen
5	kribverlaging Midden-Waal	gereed	gereed	gereed	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	gereed	voor 2015
6	kribverlaging Waal Fort St. Andries	gereed	gereed						2015
7	kribverlaging Beneden Waal	gereed	gereed						2015
8	uiterwaardvergraving Brakelse benedenwaarden en dijkverlegging Munnikenland	gereed	gereed	gereed	gereed				2015

nr.	maatregel	SNIP2a	SNIP3	start markt-benade-ring	ontwerp plan ter inzage	vaststel-ling plan	plan onher-roepelijk	gunning	prognose realisatie veiligheid
9	uiterwaardvergraving Avelingen	gereed	gereed	gereed	gereed	gereed	gereed	gereed	voor 2015
10	ontpoldering Noordwaard	gereed	gereed	gereed	gereed	gereed	gereed	gereed	2015
11	ontpoldering Overdiepsche Polder	gereed	gereed	gereed	gereed	gereed	gereed	gereed	2015
12	kadeverlaging Biesbosch								vervallen
13	dijkverbetering Amer/Donge	*	gereed						2015
14	dijkverbetering Steurgat/Land van Altena	*	gereed						2015
15	dijkverbetering Bergsche Maas/Land van Altena	*	gereed						2015
16	dijkverbetering Oude Maas/Hoeksche Waard ***	*							2015
17	dijkverbetering Oude Maas/Voorne Putten ***	*							2015
	Zuiderklip	gereed	gereed	gereed	gereed	gereed	Gereed	gereed	in 2008
18	berging op het Volkerak-Zoommeer	gereed							2015
19	uiterwaardvergraving Huissensche Waarden	gereed	gereed						2015
20	uiterwaardvergraving Meinerswijk	gereed	gereed						voor 2015
21	uiterwaardvergraving Doorwerthsche Waarden	gereed	**	gereed				gereed	voor 2015
22	uiterwaardvergraving Middelwaard	gereed	**	gereed				gereed	voor 2015
23	uiterwaardvergraving De Tollewaard	gereed	**	gereed				gereed	voor 2015
24	obstakelverwijdering Mach. fabriek Elst	gereed	**	gereed				gereed	voor 2015
25	uiterwaardvergraving Honswijkerwaarden, stuweiland Hagestein, Hagesteinse Uiterwaard en Heerenwaard	gereed	gereed						2015
26	dijkverbetering Neder-Rijn/Geldersche Vallei								vervallen
27	dijkverbetering Neder-Rijn/Betuwe/Tieler- en Culemborgerwaard	*							2016
28	dijkverbetering Neder-Rijn/Arnhemse en Velpsebroek	*	gereed		gereed	gereed	gereed		2012
29	dijkverbetering Lek/Betuwe/Tieler- en Culemborgerwaard	*							2016
30	dijkverbetering Lek/Alblasserwaard en de Vijfheerenlanden	*							2016
31	dijkverbetering Lek/Lopiker- en Krimpenerwaard								vervallen
32	dijkverlegging Cortenoever	gereed							2016

nr.	maatregel	SNIP2a	SNIP3	start marktbenade-ring	ontwerp plan ter inzage	vaststelling plan	plan onherroepelijk	gunning	prognose realisatie veiligheid
33	dijkverlegging Voorsterklei	gereed							2016
34	uiterwaardvergraving Bolwerksplas, Worp en Ossenwaard	gereed	gereed	gereed	gereed	gereed		gereed	2015
35	uiterwaardvergraving Keizers- en Stobbenwaarden en Olsterwaarden	gereed	gereed	gereed	gereed	gereed		gereed	2015
36	hoogwatergeul Veessen-Wapenveld	gereed							2016
37	uiterwaardvergraving Scheller en Oldeneler Buitenwaarden	gereed	gereed	gereed	gereed	gereed		gereed	2015
38	dijkverlegging Westenholte	gereed	gereed	gereed	gereed	gereed		gereed	2015
39	zomerbedverlaging Beneden-IJssel	gereed							Na 2015
	Hondsbroeksche Pleij	gereed	gereed	gereed	gereed	gereed	gereed	gereed	in 2011

(*) Bij dijkverbeteringen is een variantkeuze/SNIP2a niet aan de orde, omdat er geen sprake is van varianten.

(**) Door te kiezen voor een vervroegde marktbenadering is bij de SNIP2a beslissing door de staatssecretaris gelijk de investeringsbeslissing (vergelijkbaar met een SNIP3-beslissing) genomen en is vervolgens de markt ingeschakeld om het voorkeursalternatief uit te werken tot een definitief plan en dit plan uit te voeren.

(***) Uitvoering binnen Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP) onder regie van Ruimte voor de Rivier.

Legenda van de kleuren bij prognose realisatie veiligheid

	verwachting is dat het veiligheidsniveau voor 2015 wordt opgeleverd
	verwachting is dat het veiligheidsniveau in 2015 wordt opgeleverd
	verwachting is dat het veiligheidsniveau in 2016 wordt opgeleverd
	maatregel is vervallen (zie hoofdstuk 3)
	maatregel is gereed, maatregel valt buiten het PKB-basispakket, was bij het opstellen van de PKB al een 'lopend project' en is nodig voor het halen van de veiligheidsdoelstelling

Uit het overzicht blijkt dat op dit moment wordt verwacht dat voor acht maatregelen het veiligheidsniveau niet voor eind 2015 wordt gerealiseerd, maar in 2016. Bij de maatregelen waar gunning aan een marktpartij nog niet heeft plaatsgevonden zal de markt gevraagd worden om – binnen het SNIP3-budget – te kijken of versnelling mogelijk is. Bij de aanbestedingen zal blijken of dit lukt.

4.2.1 Voortgang verslagperiode

A. mijlpalen planstudiefase

Variantkeuze (SNIP2A)

Voor alle maatregelen is een SNIP 2A-beslissing genomen.

Projectbeslissing (SNIP 3)

Afgelopen half jaar zijn de projectbeslissingen genomen voor de dijkverbeteringen Amer/Donge, Steurgat / Land van Altena,

---

Bergsche Maas / Land van Altena, Neder-Rijn/ Arnhemse en Velpsebroek, Uiterwaardvergraving Honswijkerwaarden, stuweiland Hagestein, Hagesteinse Uiterwaard en Heerenwaard (Ruimte voor de Lek), de kribverlagingen Waal - Fort St. Andries en die op de Beneden Waal en uiterwaardvergraving Meinerswijk. Daarmee is, inclusief de eerder genomen projectbeslissingen, voor 73 procent (VGR18: 70 procent) van het PKB-budget voor de realisatiefase een SNIP 3-beslissing genomen. Deze 73 procent is inclusief de investeringsbeslissing bij de vijf maatregelen in bovenstaande tabel met de verwijzing naar (**).

B. mijlpalen realisatiefase

Vorbereiding van ruimtelijke plannen (op weg naar een uitvoeringsbeslissing)

In de verslagperiode zijn de ontwerp bestemmingsplannen voor de dijkteruglegging Lent en uiterwaardvergraving Brakelse Benedenwaarden en dijkverlegging Buitenpolder Munnikenland ter visie gelegd. Voor de extra uiterwaardvergraving Millingerwaard is het provinciaal ontwerp inpassingsplan ter visie gelegd.

Na de vaststelling van het bestemmingsplan bestaat, tot slot, de mogelijkheid van het indienen van een beroep bij de Raad van State.

Voor de ontpoldering Noordwaard is het bestemmingsplan onherroepelijk geworden.

Uitvoeringsbeslissingen (SNIP 5)

Voor de extra uiterwaardvergraving Millingerwaard, de uiterwaardvergraving Avelingen, de uiterwaardvergravingen Bolwerksplas, Worp en Ossenwaard en Keizers- en Stobbenwaarden en Olsterwaarden (bij Deventer) en de dijkverlegging Westenholte en uiterwaardvergraving Scheller- en Oldeneler Buitenwaarden (bij Zwolle) is het werk gegund. Daarmee is ultimo 2011 voor 44% van het PKB-budget voor de realisatiefase het werk gegund.

Voor de dijkteruglegging Lent en de uiterwaardvergraving Munnikenland is de uitvraag naar de aannemers uitgegaan.

4.2.3 Tijddoelstelling

In deze voortgangsrapportage wordt gemeld dat naast de vier eerder genoemde maatregelen - hoogwatergeul Veessen-Wapenveld, dijkteruglegging Lent en de twee dijkverleggingen Cortenoever en Voorsterklei - volgens de huidige planning bij nog eens vier maatregelen eind 2015 de waterveiligheid niet zal zijn gerealiseerd. Dit betreft de dijkverbetering Nederrijn / Betuwe/Tieler- en Culemborgerwaard, de twee dijkverbeteringen bij de Lek (Lek/Betuwe/ Tieler- en Culemborgerwaard en Lek/Alblasserwaard en de Vijfheerenlanden) en de zomerbedverlaging Beneden-IJssel.

In de verslagperiode is wederom veel grond verworven. In totaal is per 31 december 2011 80% van de totale vastgoedopgave in geld gerealiseerd en vrijwel geheel langs minnelijke weg verworven. In totaal is inmiddels voor € 345 miljoen aan vastgoed gekocht.

In de verslagperiode zijn de Koninklijke Besluiten voor de onteigeningen geslagen voor de ontpoldering Noordwaard en de dijkverlegging Westenholte. Daarnaast zijn de onteigeningstukken ingediend voor de 2^e fase onteigening voor de ontpoldering Overdiepsche Polder en de 2^e fase ontpoldering Noordwaard. Voor de uiterwaardvergraving voor het bedrijventerrein Avelingen zijn de onteigeningstukken ter visie gelegd.

Het streven is en blijft om zoveel mogelijk eigendom minnelijk te verwerven en gedurende de onteigeningsperiode wordt met succes blijvend veel energie gestoken in de minnelijke overeenstemming. Het aantal gerechtelijke onteigeningen is tot nu toe beperkt tot 2 (tussen)vonnissen.

4.2.4. Belangrijkste ontwikkelingen op maatregelniveau

Extra uiterwaardvergraving Millingerwaard

In september 2011 is het uitvoeringscontract met de aannemer afgesloten. De aannemer werkt nu het voorkeursalternatief uit tot een ontwerp. Het provinciaal ontwerp inpassingsplan voor de verplaatsing van steenfabriek de Beijer is in procedure geweest. Dit heeft geresulteerd in één zienswijze. Voor het terrein waar de Beijer heen gaat wordt ook een Provinciaal Inpassingsplan door de provincie opgesteld.

Dijkteruglegging Lent

In de zomer van 2011 heeft het ontwerp bestemmingsplan voor de dijkteruglegging ter inzage gelegen. De vijftien zienswijzen gaan vooral over eventuele overlast tijdens de uitvoering en het gebruik van het schiereiland in combinatie met natuurdoelen. Het bestemmingsplan wordt naar verwachting in februari 2012 door de gemeenteraad van Nijmegen behandeld.

In de verslagperiode is de realisatieovereenkomst met de gemeente Nijmegen getekend. Deze realisatieovereenkomst wijkt op het punt van het alloceren van risico's af van de overeenkomst met andere realisatoren waar de uitvoeringsrisico's worden afgekocht met een risicotoeslag (zie paragraaf 2.2 in VGR 13). De uitvoeringsrisico's omtrent de dijkteruglegging liggen bij het Rijk. Om te zorgen dat het Rijk grip heeft op de risicobeheersing zijn er, op basis van de richtlijnen van het ministerie van Financiën, aanvullende afspraken gemaakt omtrent de governance (het geheel van sturen, beheersen, verantwoorden en toezicht houden). Ook is de bestuurlijke samenwerkingsovereenkomst getekend met de betrokken overheidspartijen; te weten de wethouder van de gemeente Nijmegen, de dijkgraaf van waterschap Rivierenland, de gedeputeerde van de provincie Gelderland, de staatssecretaris van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie en de staatssecretaris van Infrastructuur en Milieu. Alle overheidspartijen en de beheerders hebben ingestemd met de vraagspecificatie. De voorselectie van de aannemers is gestart.

In verband met het graven van de nevengeul onder de spoorbrug bij Lent is in VGR 13 (over de periode 1 juli tot en met 31 december 2008) € 10,8 miljoen aan onvoorzien onttrokken voor de verlenging van de brugpijlers. Afgelopen jaar heeft ProRail de pijlerverlenging van de spoorbrug in Nijmegen onderzocht. ProRail heeft naar aanleiding van dit onderzoek de raming naar boven toe bijgesteld in verband met zetting. Dat betekent dat er € 10,15 miljoen aan het risicoprofiel moet worden toegevoegd (zie hoofdstuk 5 onder procesrisico's).

Met de ongeveer 90 eigenaren van vastgoed (grond, woningen en bedrijven) is, op een drietal na, overeenstemming bereikt. De grondpositie is nu al zodanig dat de start van de uitvoering hierdoor niet kan worden vertraagd.

Op 29 oktober 2011 is in New York, in de categorie planvorming, de prestigieuze Waterfront Center Award toegekend aan het plan "Ruimte voor de Waal". De jury roemt de manier waarop omwonenden zijn betrokken, de innovatieve combinatie tussen hoogwaterbescherming en gebiedsontwikkeling en de kennisdeling met riviersteden in de buurlanden.

Kribverlagingen Waal

In de verslagperiode zijn 72 kribben verlaagd op het traject Midden-Waal. Dit is de helft van het aantal dat op dit traject verlaagd moet worden en ligt daarmee voor op schema. Samen met de zeventig kribben die al verlaagd waren, zijn in totaal 142 kribben verlaagd.

Voor de kribverlaging tussen Tiel en Gorinchem is de SNIP 3 genomen. In de beslissing is opgenomen dat de kribverlaging op een traject van tien kilometer (Tiel – Rossum) wordt vervangen door de pilot van langsdammen. De langsdammen zijn een alternatieve oplossing voor kribverlaging en realiseren naar verwachting meer waterstandsdeling, hebben minder nadelige effecten voor de scheepvaart en dragen bij aan de verbetering van de waterkwaliteit. Langsdammen zijn wel duurder dan kribverlaging. Financiering vindt plaats vanuit het PKB-budget (€ 10 miljoen, zie paragraaf 5.2 in VGR17), het planstudiebudget Toekomstvisie Waal (€ 14,2 miljoen) en het synergiebudget Kaderrichtlijn Water (€ 8,3 miljoen). De omzetting van de in de PKB opgenomen kribverlaging naar langsdam is als scopemutatie opgenomen in hoofdstuk 3.

Uiterwaardvergraving Brakelse Benedenwaarden en dijkverlegging buitenpolder Munnikenland

Het bestemmingsplan is ter visie gelegd van 15 september 2011 tot en met 26 oktober 2011. Daarop zijn vijftien zienswijzen ontvangen. De reactie op de zienswijzen en de vaststelling van het bestemmingsplan staan geagendeerd in de gemeenteraad van Zaltbommel van maart 2012.

Bij de besluitvorming in de gemeenteraad van Zaltbommel op 25 augustus 2011 om het bestemmingsplan ter visie te leggen is het

---

amendement aangenomen om aan de begripsomschrijving bij de bestemming 'natuur' ook 'agrarisch natuurbeheer' toe te voegen. In een motie is het College opgedragen om een volwaardige invulling van agrarisch natuurbeheer in het gebied van de maatregel mogelijk te maken en te onderzoeken of het buitendijkse gebied minder vaak kan overstromen. De mogelijkheden en effecten worden daartoe nu onderzocht. Met het oog op de tijdige oplevering is in de verslagperiode de voorselectie voor de aanbesteding van het uitvoeringscontract gestart.

Uiterwaardvergraving bedrijventerrein Avelingen

In deze verslagperiode is het project Avelingen gegund. Tegen het voornemen tot gunning is door één partij een kort geding aangespannen. De appelland heeft dit kort geding verloren waarop de voorgenomen gunning definitief kon worden. De voorbereiding van de uitvoering is in volle gang en de feitelijke uitvoering kan naar verwachting medio 2012 van start gaan.

Ontpoldering Noordwaard

Op 17 augustus 2011 zijn de veertien beroepen tegen het Rijksinpassingsplan bij de Raad van State behandeld. Op 26 oktober 2011 heeft de Raad van State zich over de beroepen uitgesproken: nut en noodzaak van de maatregel worden niet ter discussie gesteld. Wel heeft de Raad van State bepaald dat het Rijksinpassingsplan op een aantal punten (bijvoorbeeld ten aanzien van bouwhoogten van nieuwbouwwoningen op terpen en het aantal slaapplekken in bed&breakfast accommodaties) beter dient te worden gemotiveerd of aangepast. De Minister dient binnen vier maanden na de uitspraak ten aanzien van deze onderdelen een nieuw besluit te nemen. Op grond van deze uitspraak van de Raad van State kan de aannemer begin 2012 met de uitvoering van het project van start gaan.

Inmiddels wordt beschikt over 85% van de benodigde hectares. Het totaal aantal onteigeningsprocedures zal dan ook naar verwachting beperkt zijn. In oktober 2011 is het Koninklijk Besluit genomen voor het eerste groepje van gerechtelijke onteigeningen.

Ontpoldering Overdiepse Polder

Het werk in de Overdiepse polder verloopt volgens planning. De bouwwerkzaamheden zijn gevorderd tot aanleg van zes van de acht terpen, de nieuwe primaire kering en de bouw van de eerste boerderij met opstallen.

Dijkverbetering Amer/Donge

Waterschap Brabantse Delta heeft op 30 november 2011 de SNIP3-documenten ingediend voor de kleine, relatief eenvoudige verbetering van een dijkvak van 940 meter lang. Het projectontwerp is opgesteld in nauwe samenwerking met de provincie Noord-Brabant en met de gemeente Geertruidenberg. Bestuurlijk is de wens geuit om de westgrens van het maatregelgebied te verleggen (zie hoofdstuk 3, scope). De staatssecretaris heeft in de verslagperiode met de voorgestelde dijkverbetering ingestemd en de projectbeslissing genomen.

Dijkverbetering Steurgat/ land van Altena en dijkverbetering Bergsche Maas/ Land van Altena (Rivierenland)

Waterschap Rivierenland heeft in samenwerking met de provincie Noord-Brabant en de gemeente Werkendam het projectontwerp voor de beide dijkverbeteringen opgesteld en ingediend bij de staatssecretaris. Het geraamde bedrag van € 12,1 miljoen is bijna tweemaal zo hoog als het betreffende PKB-budget. De belangrijkste reden voor de verdubbeling is de toepassing van de Leidraad Rivieren, en dan met name de eisen ten aanzien van stabiliteit en hoogte, die na de vaststelling van de PKB van kracht is geworden. Hiervoor is eerder een voorziening in de programmaring opgenomen om de extra kosten te kunnen financieren. De staatssecretaris heeft ingestemd met het ontwerp en heeft de projectbeslissing genomen alsmede de bestuurlijke samenwerkingsovereenkomst met de eerdergenoemde bestuurlijke partners ondertekend.

Berging op het Volkerak-Zoommeer

De maatregel betreft het herstellen van oude zeedijken rondom het Volkerak-Zoommeer en het aanpassen van enkele kunstwerken om het Volkerak-Zoommeer geschikt te maken voor tijdelijke waterberging. Er hoeft geen landbouwgrond te worden onttrokken.

Uiterwaardvergraving Huissensche Waarden

Dit particuliere project binnen het Ruimte voor de Rivier programma heeft enige vertraging opgelopen doordat de detaillering voor het bestemmingsplan en de Waterwet verbetering behoeften. Deze nadere detaillering wordt de komende maanden alsnog afgerond. Bestemmingsplanprocedure en Waterwet procedure starten in het voorjaar van 2012. De tijdige oplevering van de waterveiligheid is weliswaar nog niet in het geding, maar de kans dat alsnog het in de PKB opgenomen alternatief van een extra kribverlaging bij het Pannerdensch Kanaal nodig is, is wel toegenomen (zie paragraaf 5.2).

Uiterwaardvergraving Meinerswijk

De projectbeslissing is in de verslagperiode genomen. Het PKB-onderdeel van de inrichtingsvisie Meinerswijk wordt gescheiden uitgevoerd van de rest van de inrichting. De uitvoering van het PKB-onderdeel ligt bij Rijkswaterstaat en de realisatie van de gebiedsinrichting bij de gemeente Arnhem. Een en ander is ontkoppeld om tijdig de gestelde waterveiligheid te bereiken.

Uiterwaardvergravingen Doorwerthsche Waarden, Middelwaard, de Tollewaard en obstakelverwijdering machinistenschool Elst

De aannemer is in de verslagperiode actief aan de gang gegaan om het voorkeursalternatief uit te werken naar een definitief ontwerp. In de helft van de gevallen kan, vooral in de Middelwaard, worden volstaan met een gebruiksovereenkomst en hoeft geen vastgoed te worden verworven of onteigend. Positief resultaat is dan ook dat op

---

een aantal punten de uitwerking meer draagvlak heeft gekregen van bewoners en omwonenden. Dit speelt vooral bij de Tollewaard. De verwachting is dat de voorontwerp bestemmingsplannen volgens planning medio 2012 ter inzage kunnen worden gelegd.

Uiterwaardvergraving Honswijkerwaarden, stuweiland Hagestein, Hagesteinse Uiterwaard en Heerenwaard (Ruimte voor de Lek)

De staatssecretaris heeft in de verslagperiode de projectbeslissing genomen op het in de voorgaande periode ingediende plan (zie uitgebreid VGR 18). Dit markeerde tevens de overgang van het initiatiefnemerschap van de provincie Utrecht naar Rijkswaterstaat. De bestuurlijke samenwerkingsovereenkomst is vervolgens getekend tussen de gedeputeerde van de provincie Utrecht, de dijkgraaf van waterschap Rivierenland, de wethouders van de gemeenten Vianen en Nieuwegein, de staatssecretaris van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie en de staatssecretaris van Infrastructuur en Milieu.

De door de betrokken gemeenten en de provincie toegezegde medefinanciering van hun onderdelen in het plan, is geformaliseerd in het financieringsconvenant dat in de verslagperiode is getekend door de gedeputeerde van de provincie Utrecht en de wethouders van de gemeenten Vianen en Nieuwegein. Rijkswaterstaat neemt op basis daarvan de lokale en regionale wensen mee in de aanbesteding. Het ontwerp provinciaal inpassingsplan zal begin 2012 ter visie worden gelegd.

Dijkverbetering Neder-Rijn/Arnhemse- en Velpsebroek

Op 4 juli 2011 heeft de staatssecretaris de projectbeslissing genomen op het in de vorige periode ingediende ontwerp voor dijkverbetering (zie paragraaf 4.2.3 in VGR 18). Het besluit voor de start van de marktbenadering is daarop gevolgd. De aanbesteding en uitvoering zal in 2012 starten. De gemeente Arnhem heeft zelf een kadeverlegging in uitvoering in hetzelfde gebied. De twee werken vallen niet te combineren. Afgesproken is dat de dijkverbetering plaatsvindt als de kadeverlegging van de gemeente is afgerond. De latere oplevering laat onverlet dat de waterveiligheid hier tijdig (voor uiterlijk eind 2015) zal zijn gerealiseerd.

Dijkverbetering Neder-Rijn/ Betuwe/Tieler- en Culemborgerwaard, dijkverbetering Lek/Betuwe/ Tieler- en Culemborgerwaard / beide dijkkring 43, dijkverbetering Lek/Alblasserwaard en de Vijfheerenlanden / dijkkring 16 (Rivierenland)

De dijkverbetering Arnhem – Malburgen betreft een kleine, relatief eenvoudige verbetering van een dijkvak met een stabiliteitsprobleem van 1200 meter in het centrum van Arnhem. Deze dijkverbetering is onderdeel van de dijkverbetering Neder-Rijn/Betuwe/Tieler- en Culemborgerwaard. Aangezien voor het traject Arnhem – Malburgen geen bestemmingsplanwijziging aan de orde is, is ten behoeve van de voorspoedige uitvoering ervan in de verslagperiode het voorstel tot dijkverbetering ingediend door het waterschap Rivierenland in samenwerking met de gemeente Arnhem en de provincie Gelderland.

De staatssecretaris heeft hieromtrent de projectbeslissing genomen. De planning is dat het werk in 2013 wordt opgeleverd.

Separaat is het ontwerp ingediend voor de overige dijkvakken in dijkkring 43 en voor dijkkring 16 (met uitzondering van het traject Schoonhoven – Langerak). Hier dient de initiatiefnemer nog een aantal preciseringen op door te voeren. Voor het traject Schoonhoven – Langerak is bestuurlijk afgesproken nog geen ontwerp in te dienen omdat eerst nader onderzoek nodig is naar de oorzaken, de omvang en de oplossingsrichtingen van het grote veiligheidstekort in relatie tot de kostenefficiëntie. Hierdoor moet voor dit traject worden verwacht dat de waterveiligheid niet ultimo 2015 zal zijn gerealiseerd. Ook voor de overige dijkvakken van dijkkring 43 (met uitzondering van het traject Arnhem – Malburgen) en dijkkring 16 wordt de uitvoeringstijd verkort doordat nog preciseringen zijn door te voeren en is het aannemelijk dat het risico optreedt dat de maatregel niet in 2015 zal worden opgeleverd.

Dijkverleggingen Cortenoever en Voorsterklei (bij Zutphen)

Het ontwerp voor de dijkverleggingen is in deze verslagperiode afgerond. Door de optimalisaties in het ontwerp (zie VGR18) is het areaal vergravingen gehalveerd van 60 naar 30 hectare. Daarmee kan met enkele aanvullingen - op basis van de toets door de programmadirectie - het advies voor de projectbeslissing begin 2012 worden ingediend. Op basis van het ontwerp zijn de concept ontwerp bestemmingsplannen opgesteld, die na de projectbeslissing in procedure worden gebracht. De gemeenteraad van Voorst heeft al met dit voornemen ingestemd. Conform de toezegging aan de Kamer in het Algemeen Overleg van 16 en 20 juni 2011 is eerst de integrale afweging voor de projecten langs de IJssel met de Kamer besproken. Daarbij zijn enkele vragen gesteld over mogelijke alternatieven voor de dijkverlegging Cortenoever en heeft de staatssecretaris, ook naar aanleiding van moties in de gemeenteraad van Brummen voor een buitendijkse maatregel en een brief van de gemeenteraad aan de staatssecretaris, een gesprek toegezegd met de gemeente Brummen. In dat gesprek op 7 december 2011 is toegelicht dat alternatieve uiterwaardvergraving geen oplossing is wegens de veel hogere kosten en grotere impact op landschap en omgeving (meer grondverplaatsing) en dat dijkversterking onvoldoende effect heeft op de waterstand. Dit is ook zo verwoord in de brief van 9 december 2011 van de staatssecretaris aan de Tweede Kamer. De gemeenteraad van Brummen vervolgt de behandeling van het plan begin 2012.

Tot nu toe is al ruim een derde deel van de benodigde hectares minnelijk verworven.

Uiterwaardvergravingen Bolwerksplas, Worp en Ossenwaard en Keizers- en Stobbenwaarden en Olsterwaarden (bij Deventer)

Op het op 25 mei 2011 door de gemeenteraad van Deventer voor beide projecten vastgestelde bestemmingsplan zijn drie beroepen ingesteld bij de Raad van State. Twee betrokkenen hebben de Raad van State verzocht om een voorlopige voorziening te treffen. De Raad van State heeft dit verzoek afgewezen. De behandeling van de bij de Raad van State ingediende beroepen vindt plaats in januari 2012. In de verslagperiode is, na beoordeling van de 4 inschrijvingen, in september het werk gegund. In de verslagperiode zijn verschillende conditionerende werkzaamheden uitgevoerd, zoals het verleggen van vele kabels en leidingen en archeologisch onderzoek en onderzoek naar niet gesprongen explosieven. De inwoners van Deventer worden intensief bij de voortgang van de werkzaamheden betrokken.

Hoogwatergeul Veessen-Wapenveld

Op 7 juni 2011 (zie VGR18) zijn het projectontwerp, het concept ontwerp Rijksinpassingsplan, het inrichtingsplan en alle onderliggende stukken door de initiatiefnemer provincie Gelderland in afstemming met de gemeenten Heerde en Hattem en het waterschap Veluwe ingediend bij de staatssecretaris. In het Algemeen Overleg van 16 en 20 juni 2011 heeft de staatssecretaris toegezegd om eerst een analyse te maken over de waterveiligheidsopgave voor de IJssel en in afwachting van de bespreking van deze analyse (op 5 december 2011) geen onomkeerbare beslissingen te nemen voor de maatregelen. Tot nu toe is meer dan de helft van de benodigde hectares minnelijk verworven.

In deze verslagperiode heeft de staatssecretaris een werkbezoek gebracht aan het projectgebied en met belanghebbenden gesproken. Uit de IJsselanalyse blijkt dat de hoogwatergeul niet kan worden vervangen door extra vegetatiebeheer in de uiterwaarden, omdat dit beheer te weinig extra waterstanddaling oplevert. De maatregel kan ook niet worden vervangen door de aanleg van een bypass bij Kampen. De hoogwatergeul zorgt namelijk voor een waterstanddaling van Veessen tot Zutphen, terwijl een bypass zorgt voor een waterstanddaling van Kampen tot Veessen.

Bij de SNIP2a-beslissing heeft de minister het taakstellende budget op € 175 miljoen bepaald (zie paragraaf 4.2.4 in VGR 16) en de regio gevraagd om de benodigde besparingen te vinden ten opzichte van de geraamde kosten van het voorkeursalternatief ad € 195 miljoen. De door de initiatiefnemer bij de SNIP3 ingediende raming bedraagt nu € 194 miljoen. Weliswaar zijn in het ontwerp de gevraagde besparingen op de bouwkosten doorgevoerd, doch blijken de kosten voor conditionering (aanpassen nutsvoorzieningen) en de verwervingskosten voor vastgoed hoger dan aanvankelijk begroot. Dat laat onverlet dat bij de toetsing mogelijkheden zijn gezien tot € 7 miljoen bezuinigen en dat het projectontwerp voor € 187 miljoen moet zijn te verwezenlijken. Naast de PKB-bijdrage heeft de provincie Gelderland, samen met de gemeente Heerde, € 5,3 miljoen beschikbaar gesteld.

De provincie heeft toegezegd een plan voor landbouwstructuurversterking uit te werken. Hiervoor worden op korte termijn de

---

voorbereidingen getroffen. De daadwerkelijke kavelruil die daar onderdeel van uit zal maken, vindt plaats nadat de grondeigenaren en pachters, die grond kwijtraken door de aanleg van de hoogwatergeul, zijn gecompenseerd. Dit biedt de boeren in het gebied perspectief voor de toekomst.

Dijkverlegging Westenholte en uiterwaardvergraving Scheller- en Oldeneler Buitenwaarden (bij Zwolle)

Op het in december 2010 door de gemeente Zwolle vastgestelde bestemmingsplan voor de dijkverlegging Westenholte zijn in de vorige verslagperiode zes beroepen ingediend bij de Raad van State. De behandeling van de bij de Raad van State ingediende beroepen zal in januari 2012 plaatsvinden. Bij de vaststelling van het bestemmingsplan voor de Scheller- en Oldeneler Buitenwaarden in de vorige verslagperiode is een amendement aangenomen, waarin de Raad het College van B&W verzoekt om in overleg met betrokkenen, Waterschap Groot Salland, provincie en Rijkswaterstaat een extra variant voor een ontsluiting naar een van de bestaande woningen te onderzoeken en de Raad te betrekken bij de keuze van de variant die uiteindelijk zal worden uitgevoerd. Het onderzoek hiernaar is uitgevoerd. Momenteel bestaat nog onduidelijkheid over de vergunbaarheid van het alternatief. Zodra hier duidelijkheid over bestaat (naar verwachting maart 2012) zal hierover een besluit met de betrokken overheden worden genomen. Bij de Scheller- en Oldeneler Buitenwaarden is er voor één vastgoeddossier nog geen overeenstemming, de onteigening is daarvoor in gang gezet. Bij de dijkverlegging Westenholte is het Koninklijk Besluit genomen voor de gerechtelijke onteigening bij twee eigenaren.

Op 12 december 2011 is het uitvoeringscontract gegund.

Zomerbedverlaging Beneden-IJssel

De nieuwe feiten, zoals vermeld in paragraaf 2.4, kunnen ertoe leiden dat de veiligheidsdoelstelling van deze maatregel niet in 2015 wordt behaald.

Dijkverlegging Hondsbroeksche Pleij

De werkzaamheden zijn afgerond en het veiligheidsniveau is bereikt. Dat wil zeggen dat maximaal 40 centimeter waterstanddaling gerealiseerd wordt doordat bijna drie kilometer dijk 150 à 250 meter landinwaarts is verplaatst waardoor de IJsseluiterwaard ter plaatse twee maal zo breed is geworden. Tevens is een hoogwatergeul aangelegd voor extra waterafvoer bij extreem hoge waterstanden met aan de zuidelijke rand van de geul een regelwerk van 160 meter breed met dertig doorstroomopeningen waarmee de toevoer van water naar de geul en de waterverdeling naar de Nederrijn en IJssel te regelen is conform de vastgestelde verdeling; dit ook ten behoeve van de scheepvaart op de Rijn en de IJssel. De officiële oplevering zal in het voorjaar van 2012 plaatsvinden.

In 2010 is besloten tot een regelwerk bij de Pannerdensche Kop (zie VGR17). Deze beheersmaatregel moet voorkomen dat, als gevolg van de uitvoeringsvolgorde van de Ruimte voor de Rivier-

---

maatregelen, de afvoerverdeling verandert. De bouw van het regelwerk Pannerdensche Kop is in december 2011 gegund. De start van de realisatie volgt in 2012.

---

5. Risicomanagement en auditing

5.1. Beheersing risico's op programmaniveau

Risico's kunnen leiden tot negatieve financiële gevolgen of tot vertraging van de uitvoering van het programma. De endogene en exogene risico's op programmaniveau zijn gegroepeerd naar inhoudelijke thema's. Voor endogene risico's valt de verantwoordelijkheid voor de gevolgen en beheersing van die risico's binnen het programma. Voor exogene risico's ligt de verantwoordelijkheid voor de gevolgen en beheersing buiten het programma. Het gaat dan bijvoorbeeld om wetswijzigingen of scopemutaties.

Het overzicht van risico's wordt elk kwartaal geactualiseerd. Dan wordt nagegaan of er nieuwe risico's worden voorzien en of kansen en/of gevolgen van bestaande risico's zijn gestegen dan wel gedaald. Op basis van die inzichten worden vervolgens beheersmaatregelen getroffen om de kans van optreden of het effect van de risico's te verminderen. De ingeschatte kans van optreden van het risico vermenigvuldigd met de ingeschatte consequenties naar tijd en geld bepaalt de zogenaamde 'verwachtingswaarde' van een risico.

De programmarisico's worden geclusterd naar de volgende thema's:

- Hydraulica: risico's die te maken hebben met het niet realiseren van de in de PKB gevraagde waterstanddaling.
- Dijken: risico's die te maken hebben met door waterschappen gewenste veranderingen bij dijkontwerpen als gevolg van mogelijke wijziging van voorschriften en/of richtlijnen.
- Grond: risico's die samenhangen met de bestemming van grond.
- Vastgoed: risico's die samenhangen met de verwerving van de benodigde gronden en opstallen.
- Natuur: risico's die samenhangen met vergunningverlening op basis van de natuurwetgeving.
- Proces: omgevings- en organisatierisico's die de voortgang van het programma vertragen of de kosten verhogen.
- Markt en Aanbesteding: risico's die samenhangen met de aanbesteding en uitvoering van de maatregelen door marktpartijen.

In de VGR 18 werd, conform opzet in de PKB, nog onderscheid gemaakt tussen risicoreserveringen onder technisch onvoorzien, bestuurlijke keuzes en onvoorzien onvoorzien. In deze verslagperiode is er voor gekozen deze risicoreserveringen te herdefiniëren in 'benoemde risico's' (technisch onvoorzien en bestuurlijke keuzes) en 'onbenoemde risico's' (onvoorzien onvoorzien). Hiervoor is gekozen om de administratie van het programma en de maatregelen aan te laten sluiten bij de realisatiefase en deze conform andere grote programma's in realisatie (zoals HWBP 2) in te richten.

Op basis van de reguliere actualisering van de risico's is een nieuwe top 5 van programmarisico's onder benoemde risico's samengesteld. Voor de endogene risico's is hieronder een bedrag opgenomen als risicoreservering. Voor exogene risico's wordt dit niet gedaan. Bij het

optreden van exogene risico's worden de budgettaire gevolgen ervan in beginsel niet binnen het PKB-budget gedekt.

Risico	Verwachtingswaarde (kans * gevolg)
1. HYDRAULICA: Niet volledig bereiken van hydraulische taakstelling.	€ 60 miljoen
2. PROCES: Er kan geen financiering worden gevonden voor het voor de veiligheid benodigde natuurbeheer.	€ 35 miljoen
3. PROCES: De uitvoeringstijd wordt te krap door vertraging in de kritieke processen gedurende de voorbereiding.	75% kans op 9 maanden
4. PROCES: Bestemmingsplannen worden niet vastgesteld door Colleges en Raden.	75% kans op 6 tot 12 maanden
5. PROCES: De kennis en kunde van de realisator is niet ingericht op het aanleggen van de niet alledaagse rivierverruimende maatregel (type, omvang en binnen gestelde oplevertijd).	50% kans op 9 maanden

Tabel 5.1: Top 5 programmarisico's

Niet volledig bereiken van hydraulische taakstelling.

Dit risico is afgelopen periode sterk toegenomen omdat aanvullende maatregelen voor het project Zomerbedverlaging getroffen moeten worden (zie paragraaf 2.4). De kosten voor de maatregel nemen toe omdat de kosten van het mitigeren van effecten van de maatregel, onder andere op grondwater, onvoldoende opgenomen waren in de raming. De kosten voor aanvullende maatregelen zijn naar verwachting € 50 miljoen hoger dan het PKB-budget van de Zomerbedverlaging. Voor deze kosten wordt een reservering onder dit risico aangehouden.

Als tijdens de realisatie blijkt dat aanvullende maatregelen bij projecten nodig zijn om aan de ten doel gestelde waterstanddaling uit de PKB te voldoen, worden deze ook uit dit risicoprofiel betaald. Hiervoor is een risicoreservering van € 10 miljoen aangehouden. Hiermee komt de totale reservering voor dit risico op € 60 miljoen.

Er kan geen financiering worden gevonden voor het voor de veiligheid benodigde natuurbeheer

Ten behoeve van de veiligheidstaakstelling is areaaluitbreiding noodzakelijk, waarvoor extra beheer nodig is. In de VGR 18 werd het risico als top risico voor vertraging van het programma gezien omdat er mogelijk geen beheerders konden worden gevonden die het beheer voor hun rekening willen nemen en waarmee het ontwerpproces en het aanbestedingsproces kan worden afgestemd. Oorzaak hiervoor ligt in het feit dat enerzijds natuurbeheerorganisaties geen financiële middelen beschikbaar hebben voor beheer en onderhoud en anderzijds delen van het programma niet onder de Ecologische Hoofdstructuur zullen vallen en daarmee ook geen beheersubsidie ontvangen waardoor financiële middelen ontbreken. Indien de beheer- en onderhoudskosten door het programma afgekocht worden bij de natuurbeheerorganisaties, kan

---

vertraging worden voorkomen en kunnen de gerealiseerde maatregelen te zijner tijd worden overgedragen én onderhouden.

De uitvoeringstijd wordt te krap door vertraging in de kritieke processen gedurende de voorbereiding.

Dit risico is een nieuw toprisico voor het programma. Doordat onvoldoende voortgang wordt gemaakt in diverse kritieke processen gedurende de voorbereiding van de realisatie zoals ruimtelijke ordeningsprocedures, administratieve onteigening van benodigde gronden, verplaatsen van kabels en leidingen door nutsbedrijven, natuurvergunningverlening, afronden van SNIP 3 en bezwaar vanuit de markt, ontstaat vertraging waardoor de beschikbare uitvoeringstijd te kort wordt.

Vanuit het programma wordt gestuurd op het verkrijgen van inzicht in welke maatregelen op het kritieke pad liggen en op het onderzoeken waar versnellingsmogelijkheden zitten vóór start aanbesteding. Een andere beheersmaatregel is inzicht krijgen in daadwerkelijk benodigde uitvoeringstijd en om de ambities met betrekking tot planning mee te nemen in de aanbesteding richting de markt.

Bestemmingsplannen worden niet vastgesteld door Colleges en Raden. Personele wisselingen bij de bestuurders in de regio leiden in sommige gevallen tot langere doorlooptijd van planstudie. De verwachte vertraging is nog zodanig dat dit een toprisico is voor het programma. Voor dit risico is ten opzichte van de vorige verslagperiode geen financiële reservering meer opgenomen. Vanuit het programma wordt ingezet op gedegen informatievoorziening door de realisatoren aan de Colleges en Raden en wordt onderzocht hoe het aantal uitvoeringsdagen optimaal kan worden benut.

Daarnaast heeft de staatssecretaris aan de Tweede Kamer toegezegd (op 16 juni 2011) geen onomkeerbare beslissingen te nemen voor de betreffende maatregelen in afwachting van het opstellen en bespreken van de IJsselanalyse. Hierdoor gaan bestemmingsplannen c.q. het rijksinpassingplan vertraagd de procedure in. De consequenties zijn dat ook de start van de aanbesteding verlaat, de start van de administratieve onteigening vertraagt en daarmee de uitvoeringstijd tot en met 2015 wordt verkort. Hetgeen zich vertaalt in een hoger risicoprofiel van de planning.

De kennis en kunde van de realisator is niet ingericht op het aanleggen van de niet alle-daagse rivierverruimende maatregel (type, omvang en binnen gestelde oplevertijd).

Ten opzichte van de vorige verslagperiode is er geen financiële reservering meer opgenomen aangezien de verwachting is dat dit binnen het maatregelbudget opgevangen zal kunnen worden. Om de gevolgen van dit risico in tijd en geld te beperken wordt voortdurend geïnvesteerd in de kennis en kunde van de initiatiefnemers. De opgave vanuit het programma is in de meeste gevallen geen gebruikelijke opgave voor de waterschappen en gemeenten. Dit vraagt andere opdrachtgeverskwaliteiten. Het programma zet hierbij uitgebreid in op facilitatie van de maatregelen om kennis en kunde bijeen te brengen. Procesmanagement, kennis van planning en uitvoering, juridische

kennis en kennis van contractbeheersing blijven de grootste aandachtsgebieden.

Van twee risico's uit de top 5 van VGR 18 is het risicoprofiel verkleind en deze zijn daarmee uit de top verdwenen. Het gaat daarbij om de volgende risico's:

- Er worden extra eisen gesteld aan de grond voordat die kan worden benut voor bodemtoepassingen.
- Vergunningen (inclusief die inzake Flora- en faunawet en Natuurbeschermingswet) worden niet of traag afgegeven of onder (kostenverhogende) additionele voorwaarden.

5.2 Risicoprofielen per thema

Deze paragraaf gaat in op de financiële risico's. Dit betekent niet dat de tijdrisico's geen rol spelen: deze worden net als de financiële risico's elk kwartaal bijgewerkt en 'doorvertaald' naar de probabilistische planning op maatregelniveau.

De optelsom van de financiële verwachtingswaarden van de individuele risico's bepaalt het risicoprofiel per thema (zie de tabel).

Thema's	PKB4 verwachtings- waarde	verwachtingswaarde begin verslagperiode	verwachtingswaarde einde verslagperiode
Proces	96,9	17,8	49,5
Grond	116,4	47,7	25,1
Vastgoed	40,1	15,3	-
Hydraulica	54,2	10,9	60,2
Natuur	11,2	1,3	-
Markt & Aanbesteding	-	4,4	-
Subtotaal benoemde risico's	318,8	97,4	134,8
Onbenoemde risico's	65,4	65,4	20,0
Totaal	384,2	162,8	154,8

Tabel 5.2: Kwantificering van risicoprofiel in miljoen euro naar programmathema's

Uit het overzicht blijkt dat het risicoprofiel in de verslagperiode per saldo met € 8 miljoen is gedaald.

Voor de procesrisico's is het financiële risicoprofiel in de verslagperiode toegenomen. De belangrijkste mutaties voor de procesrisico's zijn:

- De extra financiering voor het voor de veiligheid benodigde natuurbeheer (€ 35 miljoen);
- Extra kosten voor versterking van de brugpijlers door Prorail bij Lent (€ 10,15 miljoen) –zie paragraaf 4.2.4;
- De kans dat uiterwaardvergraving Huissensche Waarden niet tijdig zal worden gerealiseerd en er alsnog een extra kribverlaging bij het Pannerdensch Kanaal nodig is, is toegenomen sinds afgelopen verslagperiode (€ 3,3 miljoen) -zie ook paragraaf 4.2.4.

-
- Het vervallen van de reservering voor de Langsdammen (€ 10 miljoen);
  - Het overhevelen van twee risico's naar de budgetten van de maatregelen.

Het risicoprofiel van de grondrisico's is verder afgenomen. De afname van het risicoprofiel wordt veroorzaakt door:

- Aanbesteding van diverse projecten in de afgelopen verslagperiode. De verantwoordelijkheid voor het grondverzet en veel bijbehorende risico's ligt na gunning primair bij de markt. De sturing op de risicobeheersing zal via de realisator verlopen.
- Afgenomen grondverzet door verdere optimalisaties van de Ruimte voor de Riviermaatregelen.
- Minder niet-toepasbare baggerspecie wordt aangetroffen nu voor de meeste Ruimte voor de Riviermaatregelen de bodeminformatie beschikbaar is. In samenhang daarmee is ook het risico dat de baggerspecie niet op tijd in de rijksdepots gestort kan worden sterk afgenomen.
- De hoeveelheid grond die niet binnen een maatregel kan worden hergebruikt en derhalve moet worden afgevoerd, is minder dan eerdere prognose.
- Het risico dat extra eisen worden gesteld aan grond voordat die kan worden benut voor bodemtoepassingen is verder afgenomen. Reden hiervoor is dat op basis van voortschrijdend inzicht de betreffende hoeveelheden grond in de verslagperiode zijn afgenomen. Daarnaast is de kans van optreden afgenomen bij maatregelen die in uitvoering zijn genomen.
- Het risico dat de bestemmingen uit de PDR-bestemmingenstrategie voor overtollige grond niet op tijd gerealiseerd kunnen worden, is sterk afgenomen omdat er voor een zeer klein aantal Ruimte voor de Riviermaatregelen bestemmingen worden voorgeschreven in de uitvoeringscontracten. De bestemmingen van overtollige grond zijn in de meeste Ruimte voor de Riviermaatregelen ter keuze van de markt. Daarnaast is de verwachting dat, wanneer wel bestemmingen worden voorgeschreven, dit binnen het maatregelbudget opgevangen zal kunnen worden.

Tijdens de uitvoeringsfase blijven er grondrisico's voor het programma bestaan. Uitvoeringsknelpunten rondom grondverzet vanwege (aanvullende) eisen vanuit omgeving en bevoegd gezag zijn risico's die het programma de komende tijd en tijdens de uitvoering zal moeten blijven beheersen. Dit geldt ook voor het risico van onverwacht afwijkende bodemkwaliteit tijdens de uitvoering.

Het risicoprofiel voor vastgoed is in de verslagperiode vervallen. Binnen het programma is de verwachting dat het vastgoedbudget binnen de programmaring zal volstaan, waardoor geen risicoreservering onder benoemde risico's nodig is.

Het risicoprofiel van de risico's onder het thema hydraulica is in de verslagperiode toegenomen omdat er aanvullende maatregelen voor het project Zomerbedverlaging getroffen moeten worden. Zie hiervoor de toelichting onder het toprisico hydraulica.

Voor de risicoprofielen van natuur en markt & aanbesteding zijn geen financiële risico's meer met financiële gevolgen voor het programma. Eerder benoemde risico's zullen naar verwachting binnen de budgetten van de maatregel zelf kunnen worden opgevangen.

Afgelopen verslagperiode is de reservering voor onbenoemde risico's (onvoorzien onvoorzien uit het PKB-budget) in de programmaring met € 45,4 miljoen verlaagd. De reservering is verlaagd in het licht van tot nu toe behaalde positieve aanbestedingsresultaten en de toevoeging daarvan aan maatregel onvoorzien. De reservering voor onbenoemde risico's komt nu uit op € 20 miljoen. De vrijval van € 45,4 miljoen blijft binnen het PKB budget beschikbaar.

5.3 Auditing

De programmabrede audit Deskundig Opdrachtgeverschap is conform het auditplan 2011 in de verslagperiode uitgevoerd. De signalen vanuit het in 2011 uitgevoerde onderzoek naar deskundig opdrachtgeverschap zullen in 2012 als input voor een nieuw onderzoek worden meegenomen.

In september 2011 is een eerste aanzet gemaakt om samen met de initiatiefnemers te komen tot een groslijst met risico's voor het programma. Deze lijst is in meerdere sessies uitgewerkt tot een concept Onderzoeksplan Control 2012 Ruimte voor de Rivier. Dit plan bevat de onderwerpen waar zich programmabreed de grootste risico's voordoen en waarbij wordt gesteund op de kwaliteitssystemen van de realisatoren. Hierbij zullen verschillende realisatoren initiatiefnemer zijn van de onderzoeken, waarmee gezamenlijk invulling gegeven wordt aan de controlfunctie binnen het programma.

6. De financiën van het programma

6.1. Programmabudget en programmaring

Alle maatregelen van het programma Ruimte voor de Rivier zijn, conform het Basismodel Beheersing Grote Projecten, in de PKB gebudgetteerd volgens de Project Ramingen Infrastructuur (PRI)-systematiek. Het budget is volgens die systematiek in de PKB bepaald op € 2,2 miljard (prijspeil 2005) met een bandbreedte van 37 procent. In de praktijk neemt, naarmate de voortgang vordert, de scherpste toe en doen zich budgettaire mee- en tegenvallers voor. Conform de Spelregels voor Natte Infrastructuurprojecten (SNIP) die het ministerie van Infrastructuur en Milieu toepast, is bij de variantkeuze (SNIP 2a) de bandbreedte maximaal 25 procent en bij de projectbeslissing (SNIP 3) maximaal 15 procent. De bandbreedte neemt af naarmate meer SNIP 3 (project)beslissingen zijn genomen.

Het programmabudget voor Ruimte voor de Rivier bedraagt d.d. 31 december 2011 € 2.180,8 miljoen (was in VGR18 € 2.136,8 miljoen). De mutatie in het programmabudget van + € 44 miljoen is als volgt te verklaren (zie ook bijlage 3a en 3b):

- Het SNIP 3 budget van de maatregel uiterwaardvergraving Honswijkerwaarden, stuweiland Hagestein, Hagesteinse Uiterwaard en Heerenwaard wordt vanuit de gelden voor de Kader Richtlijn Water (artikel 11 Infrastructuurfonds) met € 4 miljoen verhoogd.
- Voor indexering (IBOI) is € 17,0 miljoen toegekend in 2011.
- Een bijdrage van € 0,5 miljoen door de provincie Utrecht vanuit de Ecologische Hoofdstructuur voor de obstakelverwijdering Machinistenschool Elst.
- Het budget voor de maatregel Kribverlagingen Fort St. Andries en Midden-Waal wordt verhoogd met € 8,3 miljoen vanuit de gelden voor de Kaderrichtlijn Water (artikel 11 Infrastructuurfonds). Daarnaast vindt een verhoging van het budget met € 14,2 miljoen vanuit planstudiebudget Toekomstvisie Waal plaats. Dit als gevolg van omzetting van een deel van de kribben naar langsdammen (zie paragraaf 4.2.4).

Tabel 6.1: het programmabudget per 31 december 2011

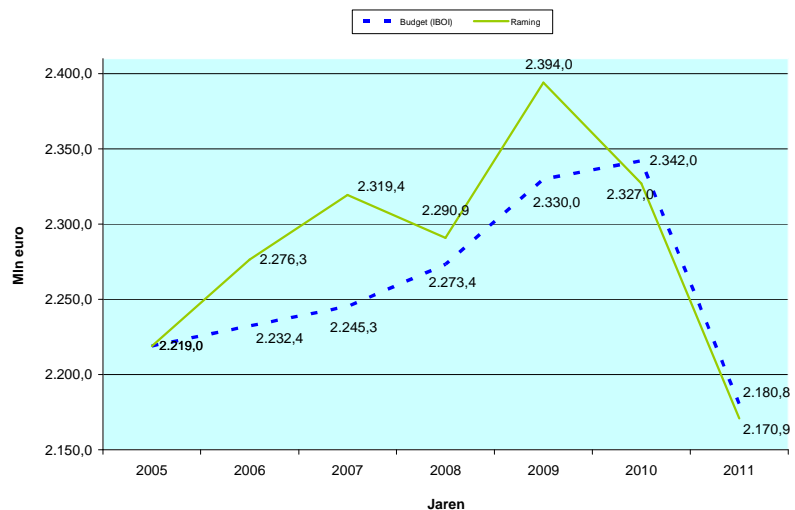
	Totaal VGR 18	Wijzigingen in verslagperiode	Totaal VGR 19
PKB-fase	39,2	-	39,2
Planstudie	57,9	-	57,9
Uitvoering	2.039,7	44,0	2.083,7
Totaal programmabudget	2.136,8	44,0	2.180,8

De programmaraming (prijspeil 2011) volgt op de bijgestelde ramingen per maatregel op grond van de reeds genomen projectbeslissingen, de in de verslagperiode voorgelegde projectbeslissingen, het saldo van aanbestedingsmee- en tegenvallers en de actualisering van het programmabrede risicoprofiel. De dynamiek van deze elementen maakt de raming tot een momentopname. De raming op 31 december 2011 sluit op € 2.170,9 miljoen. Hiervoor geldt een bandbreedte van 10 procent (in VGR18 was de bandbreedte 13 procent). Dit betekent dat de verwachte uitgaven zullen uitkomen tussen de € 2,0 miljard en € 2,4 miljard. In vergelijking met de VGR 18 (€ 2.169,5 miljoen) is de raming per saldo naar boven bijgesteld met € 1,4 miljoen. Deze stijging bestaat uit een samenstel van posten. De belangrijkste hiervan zijn een daling van de maatregelramingen en een stijging van de planstudiekosten van de maatregelen.

Grafisch ziet de ontwikkeling van het budget en de raming er als volgt uit.

Figuur 6.1: ontwikkelingen budget en raming

Grafische weergave ontwikkeling budget en raming (bedragen in € mln)

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Budget	2.219,0	2.232,4	2.245,3	2.273,4	2.330,0	2.342,0	2.180,8
Raming	2.219,0	2.276,3	2.319,4	2.290,9	2.394,0	2.327,0	2.170,9
Spanning	0,0	43,9	74,1	17,5	64,0	15,0-	9,9-

De spanning per 31 december 2011 tussen programmabudget (€ 2.180,8 miljoen) en raming (€ 2.170,9 miljoen) bedraagt - € 9,9 miljoen. Die spanning was in VGR 18 € 32,7 miljoen.

Het aanbestedingsresultaat is tot en met de verslagperiode € 107,1 miljoen.

6.2. Uitgaven en verplichtingen

Tabel 6.2 geeft de uitgaven aan voor de diverse fasen van het programma. De PKB-fase is afgesloten. Op deze noemer worden geen uitgaven meer gedaan of verplichtingen aangegaan.

Voor de planstudiefase zijn in de verslagperiode voor € 2,8 miljoen aan betalingen gedaan voor met name Volkerak-Zoommeer, de kribverlagingen en de zomerbedverlaging Beneden-IJssel. De meeste planstudies zijn afgesloten of naderen hun einde.

De uitgaven voor realisatie in deze verslagperiode bedragen € 77,9 miljoen. Deze hebben vooral betrekking op:

- Betalingen voor de vastgoedaankopen. Deze lopen sinds 2007 via het Groenfonds. Om de betalingen voor lopende vastgoedaankopen te kunnen doen, is in de verslagperiode het saldo van het Groenfonds aangevuld met stortingen van in totaal € 30 miljoen. Deze betaling is opgenomen in tabel 6.2. De feitelijke vastgoeduitgaven door het Groenfonds bedroegen € 41 miljoen. De grootste uitgaven werden gedaan voor de Overdiepsche Polder, de Noordwaard, Veessen-Wapenveld, Cortenoever en Munnikenland.
- Voorbereidende werkzaamheden, waaronder diverse onderzoeken, voor de realisatie van de maatregelen (€ 17,5 miljoen).
- Er is voor € 30,4 miljoen aan uitvoeringswerkzaamheden uitgegeven.

Tabel 6.2 Uitgaven Ruimte voor de Rivier per 31 december 2011

Uitgaven Ruimte voor de Rivier (bedragen in € mln)				
	VGR 17 t/m 31-12-2010	VGR 18 01-01-2011 t/m 30-06-2011	VGR 19 01-07-2011 t/m 31-12-2011	Totaal uitgaven t/m 31-12-2011
FKB-fase	50,8	-	-	50,8
Planstudie	78,3	3,5	2,8	84,6
Uitvoering	389,0	71,6	77,9	538,5
Verplichtingen buiten scope	10,9	-	-	10,9
Totaal artikel 16.02.02	529,0	75,1	80,7	684,8
Apparaatskosten RWS artikel 16.02	71,0			
Totaal apparaatskosten RWS	71,0			
Aansluiting VGR 17	600,0			

Tabel 6.3 Verplichtingen ruimte voor de Rivier per 31 december 2011

Verplichtingen Ruimte voor de Rivier (bedragen in € mln)				
	t/m VGR 17 t/m 31-12-2010	VGR 18 01-01-2011 t/m 30-06-2011	VGR 19 01-07-2011 t/m 31-12-2011	verplicht t/m 31-12-2011
FKB-fase	50,8	-	-	50,8
Planstudie	105,0	-2,3	0,0	102,7
Uitvoering	399,2	228,4	61,5	689,1
Verplichtingen buiten scope	10,9	-	-	10,9
Totaal Ruimte voor de Rivier	565,9	226,1	61,5	853,5
Apparaatskosten RWS artikel 16.02.02	71,0			
Totaal apparaatskosten RWS	71,0			
Aansluiting VGR 17	636,9			

Op 31 december 2011 is voor € 853,5 miljoen aan verplichtingen aangegaan (zie tabel 6.3). Hiervan is op de peildatum € 684,8 miljoen betaald (zie tabel 6.2).

Bij steeds meer maatregelen start de marktbenadering voor de realisatiefase. Aangezien bij de uitnodiging aan marktpartijen om daarop in te schrijven, eigenlijk al de verplichting wordt aangegaan (alleen marktpartij en bedrag zijn nog onbekend) wordt als 'aan te gane verplichtingen' het geraamde totaalbedrag gemeld waar de aanbesteding loopt op de peildatum 31 december 2011. Het bedrag van de aan te gane verplichtingen is per 31 december 2011 € 253,2 miljoen.

De som van aangegane verplichtingen per 31 december 2011 (€ 853,5 miljoen) en aan te gane verplichtingen (€ 253,2 miljoen) is € 1.106,7 miljoen.

6.3. Kasritme Ruimte voor de Rivier

In tabel 6.4 is het verwachte kasritme opgenomen. Deze reeks wordt regelmatig geactualiseerd op basis van de voortgang van het programma. Omdat de daaruit voortvloeiende begrotingsmutaties pas in de eerst volgende wijzigingswet op de begroting kunnen worden doorgevoerd, kan de geactualiseerde kasreeks afwijken van de meerjarige beschikbare bedragen in de Rijksbegroting.

Tabel 6.4: Kasritme Ruimte voor de Rivier per 31 december 2011

Kasritme programmuitgaven Ruimte voor de Rivier (bedragen in € mln)								
	t/m	2011	2012	2013	2014	2015	2016 e.v.	Totaal
Rijksbegroting IF 16.02.02	530	111	149	288	338	346	375	2137
mutatie vgr 19		45	-37	4	4	4	24	44
Totaal Kasritme RvdR IF 16.02.02	530	156	112	292	342	350	399	2181

6.4. Ontvangsten

De prognose is dat er in totaal € 37 miljoen aan ontvangsten zullen binnenkomen. Daarbij is rekening gehouden met het feit dat de agentschapsbijdrage 2007 ad € 8,7 miljoen wel tot de ontvangsten behoort, maar geen onderdeel uitmaakt van de ontvangstentaakstelling van € 37 miljoen. In de verslagperiode is de ontvangstentaakstelling met € 0,5 miljoen verhoogd in verband met de bijdrage van € 0,5 miljoen door de provincie Utrecht vanuit de Ecologische Hoofdstructuur voor de obstakelverwijdering Machinistenschool Elst (zie paragraaf 6.1).

Tabel 6.5: ontvangstenbudget per 31 december 2011

Ontvangsten budget Ruimte voor de Rivier (bedragen in € mln, prijspeil 2011)			
	Totaal VGR 18	Wijzigingen in verslagperiode	Totaal VGR 19
Vastgoed	30,0	-	30,0
Eu subsidies	6,5	-	6,5
Projectgebonden ontvangsten	-	0,5	0,5
Agentschap bijdrage 2007	8,7	-	8,7
Totaal programmabudget	45,2	0,5	45,7

In de verslagperiode is € 0,9 miljoen ontvangen aan EU-subsidies. Tabel 6.6 laat de volledige stand zien.

Tabel 6.6: Ontvangsten Ruimte voor de Rivier per 31 december 2011

Ontvangsten Ruimte voor de Rivier (bedragen in € mln)				
	t/m VGR 17 t/m 31-12-2010	VGR 18 t/m 30-6-2011	VGR 19 01-07-2011 t/m 31-12-2011	Totaal ontvangen t/m 31-12-2011
Projectgebonden ontvangsten	2,3		-	2,3
Agentschapbijdrage 2007	8,7		-	8,7
EU-subsidies	2,7	0,0	0,9	3,6
Totaal	13,7	0,0	0,9	14,6

6.5. Monitoring post onvoorzien

tabel 6.7: Benutting onvoorzien Ruimte voor de Rivier per 31 december 2011

Onvoorzien Ruimte voor de Rivier (bedragen in € mln)	
	Totaal VGR 19
Budget onvoorzien (stand PKB deel 4)	384,2
Onttrekking tot verslagperiode	89,3
Onttrekking in verslagperiode	12,9
Restant budget onvoorzien	282,0

6.6 Interne Kosten

Om inzicht te geven in de integrale kosten wordt in deze paragraaf aangegeven hoeveel budget voor de interne kosten van Ruimte voor de Rivier in de begroting is opgenomen.

Het budget van de interne kosten op peildatum 31 december 2011, in totaal € 141 miljoen, is verantwoord op het artikelonderdeel 16.02 voor een bedrag van € 71 miljoen en op artikelonderdeel 16.04 voor een bedrag van € 70 miljoen.

tabel 6.8: Apparaatsbudget Ruimte voor de Rivier per 31 december 2011

Apparaatsbudget Ruimte voor de Rivier (bedragen in € mln)			
	Totaal VGR 18	Mutaties verslagperiode	Totaal VGR 19
Apparaatskosten RWS artikel 16.02.02	71,0		71,0
Apparaatskosten RWS artikel 16.04	70,0		70,0
Totaal apparaatskosten RWS	141,0	-	141,0

tabel 6.9: Apparaatsuitgaven Ruimte voor de Rivier per 31 december 2011

Apparaatsuitgaven Ruimte voor de Rivier (bedragen in € mln)				
	t/m VGR 17 t/m 31-12-2011	VGR 18 01-01-2011 t/m 30-06-2011	VGR 19 01-07-2011 t/m 31-12-2011	Totaal uitgaven t/m 31-12-2011
Apparaatskosten RWS artikel 16.02.02	71,0	-	-	71,0
Apparaatskosten RWS artikel 16.04	-	8,8	2,4	11,2
Totaal apparaatskosten RWS	71,0	8,8	2,4	82,2

Tabel 6.10 Apparaatsverplichtingen Ruimte voor de Rivier per 31 december 2011

Apparaatsverplichtingen Ruimte voor de Rivier (bedragen in € mln)				
	t/m VGR 17 t/m 31-12-2010	VGR 18 01-01-2011 t/m 30-06-2011	VGR 19 01-07-2011 t/m 31-12-2011	verplicht t/m 31-12-2011
Apparaatskosten RWS artikel 16.02.02	71,0	-	-	71,0
Apparaatskosten RWS artikel 16.04	-	16,4	-5,2	11,2
Totaal apparaatskosten RWS	71,0	16,4	-5,2	82,2

Bijlage 1: Communicatie met het parlement

Hieronder volgt een overzicht van de stukken die de staatssecretaris van Infrastructuur en Milieu en de staatssecretaris van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie in de verslagperiode over het programma aan de Eerste en Tweede Kamer heeft gezonden.

- Op 30 september 2011 zond de staatssecretaris van I&M, mede namens de staatssecretaris van EL&I, antwoorden op de vragen van Kamerleden Van der Werf, Koopmans en Holtackers over begroeiing in de uiterwaarden (ingezonden 23 augustus 2011) naar de Tweede Kamer.
- Op 18 oktober 2011 zond de staatssecretaris van I&M antwoorden op de vragen van het Kamerlid Lucas over het project Munnikenland (ingezonden 30 juni 2011) naar de Tweede Kamer.
- Op 19 oktober 2011 zond de staatssecretaris van I&M de 18e voortgangsrapportage Ruimte voor de Rivier over de periode 1 januari 2011 tot 30 juni 2011 naar de Tweede Kamer. Tevens werden de resultaten van de externe tussentijdse evaluatie van de PKB Ruimte voor de Rivier, uitgevoerd door de Erasmus Universiteit en Berenschot, onder leiding van Prof. dr. M.J.W. van Twist, hoogleraar bestuurskunde aan de Erasmus Universiteit, meegestuurd. (TK 30080, nr.55)
- Op 31 oktober 2011 zond de staatssecretaris van I&M het accountantsrapport van de Departementale Auditdienst van het ministerie van Infrastructuur en Milieu en het Ministerie van Veiligheid en Justitie bij de VGR 18 naar de Tweede Kamer. (TK 30080, nr. 56)
- Op 21 november 2011 stuurde de staatssecretaris van I&M de IJsselanalyse naar de Tweede Kamer. Daarbij zijn als bijlagen 23 rapporten en brieven meegestuurd. (TK 27625, nr. 249)
- Op 25 november 2011 zond de staatssecretaris van I&M een lijst met vragen en antwoorden naar aanleiding van de 18e voortgangsrapportage en de tussentijdse evaluatie naar de Tweede Kamer. (TK 30080, nr. 57)
- Op 9 december zond de staatssecretaris van I&M een brief aan de Tweede Kamer met een reactie op een drietal vragen en de motie van Jacobi die tijdens het WGO Water op 5 december 2011 aan de orde kwamen. (IenM/BSK/-2011/166918)

Bijlage 2: Vertragingen en planningsmutaties

Planningsmutaties projectbeslissingen				
Mijlpaal	Was	Wordt	Oorzaak	Bron: VGR nr.
Uiterwaardvergraving Keizers- en Stobbenwaarden	01-07-2007	Q1 2010	Datum 01-07-2007 was gebaseerd op de vroegere status van de maatregel als NURG-project en daarmee niet realistisch. Samenhang met andere maatregel bij Deventer (uiterwaardvergraving Bolwerksplas, Worp en Ossenwaard) kan worden aangehouden.	VGR10 VGR12
Dijkteruglegging Lent	01-07-2007	Q2 2011	Procesgang is stilgelegd tijdens de parlementaire behandeling van de PKB. Combineren van meerdere doelen naast veiligheid en ruimtelijke kwaliteit kost extra tijd, maar levert bestuurlijk draagvlak op.	VGR10 VGR12 VGR14
Obstakelverwijdering Suikerdam	Q1 2009		Er is voor gekozen in de planstudie aan te sluiten bij een lopend NURG-project, zodat het gebied in samenhang wordt beschouwd. Maatregel is geschrapt.	VGR12 VGR 17
Extra uiterwaardvergraving Millingerwaard	Q3 2010	Q1 2012	Er is voor gekozen in de planstudie aan te sluiten bij een lopend NURG-project, zodat het gebied in samenhang wordt beschouwd. Deze uiterwaardvergraving doorloopt in het kader van een vervroegde marktbenadering een ander traject, waardoor de uitvoering direct na de projectbeslissing kan starten.	VGR12 VGR17
Berging op het Volkerak-Zoommeer	Q3 2009	Q1 2012	Samenhang met meerdere andere doelstellingen (scheepvaart, waterkwaliteit en verhouding zoet/zoutwater) in gebied maakt meer diepgaande afweging in planstudie noodzakelijk.	VGR12
Uiterwaardvergraving Meinerswijk	Q3 2008	Q4 2011	Gemeente Arnhem wil relatie met stadsontwikkelingsproject leggen. Daartoe is start planstudie getemporeerd.	VGR12
Uiterwaardvergraving Doorwerthsche Waarden, uiterwaardvergraving Middelwaard, uiterwaardvergraving De Tollewaard en obstakelverwijdering Machinistenschool Elst	Q3 2008	Q1 2012	In PKB-planning is onvoldoende tijd genomen voor valideren van zoekrichtingen. Uitvoerende marktpartij wordt in planstudiefase ingeschakeld, waarbij planstudie wordt gecombineerd met de voorbereiding van de realisatiefase.	VGR12 VGR16
Uiterwaardvergraving Honswijkerwaarden en stuweiland Hagestein	Q3 2008	Q3 2011	Gebiedsproces onder leiding van provincie Utrecht vraagt extra tijd. Benodigde tijd voor aanbesteding van ingenieursbureau ten behoeve van projectbeslissing.	VGR12 VGR14 VGR16
Dijkverbetering Neder-	Q1 2012	Q2 2012	Preciseren snip3-documenten	VGR19

Planningsmutaties projectbeslissingen				
Mijlpaal	Was	Wordt	Oorzaak	Bron: VGR nr.
Rijn/ Betuwe/Tieler- en Culemborgerwaard Dijkverbetering Lek/Betuwe/ Tieler- en Culemborgerwaard	Q4 2011	Q2 2012		
Dijkverbetering Lek/Alblasserwaard en Vijfheerenlanden	Q3 2010	Q2 2012	Dijkverbetering wordt gezien in samenhang met andere maatregelen en programma's. Preciseren snip3-documenten	VGR12 VGR17 VGR19
Hoogwatergeul Veessen-Wapenveld	Q3 2009	Q2 2012	Voor de uitvoering van de motie Eigeman is veel tijd ingeruimd om de bredere gebiedsontwikkeling mee te nemen in dit project. Tussentijdse beëindiging van het contract met het ingenieursbureau door de initiatiefnemer (provincie Gelderland) en gunning aan een ander consortium. Op 16 en 20 juni 2011 is aan de Kamer toegezegd dat er geen onomkeerbaar besluit wordt genomen voordat de Kamer is geïnformeerd over de analyse waterveiligheid langs de IJssel. Projectbeslissing is aangehouden naar aanleiding van behandeling IJsselanalyse in Tweede Kamer op 5 december 2011.	VGR12 VGR16 VGR18 VGR19
Uiterwaardvergraving Scheller en Oldeneler Buitenwaarden	Q1 2008	Q3 2008	Concept SNIP 3-voorstel vroeg nog om extra consultatie en aanpassing van deeladviezen.	VGR12
Dijkverlegging Westenholte	Q1 2008	Q3 2008	Concept SNIP 3-voorstel vroeg nog om extra consultatie en aanpassing van deeladviezen.	VGR12
Dijkverlegging Cortenoever Dijkverlegging Voorsterklei	Q3 2009	Q1 2012	De keuze voor integrale gebiedsontwikkeling en voor de lange termijn taakstelling vraagt extra tijd, maar levert bestuurlijk draagvlak op. Beslissing over de variantkeuze werd aangehouden als gevolg van het bij de gemeente Zutphen ingediende verzoek voor het houden van een correctief referendum over het door de regio ontwikkelde plan. Op 16 en 20 juni 2011 is aan de Kamer toegezegd dat er geen onomkeerbaar besluit wordt genomen voordat de Kamer is geïnformeerd over de analyse waterveiligheid langs de IJssel. Indiening snip3-documenten aangehouden in verband met behandeling IJsselanalyse in Tweede Kamer op 5 december 2011 en in verband met behandeling ontwerpen in gemeenteraden van Brummen en Voorst.	VGR14 VGR16 VGR18 VGR19
Zomerbedverlaging Beneden-IJssel	Q1 2012	Q3 2012	Aanpassen plan wegens nadelige effecten op waterwinning en natuur.	VGR19

Bijlage 3a: Budgethistorie PKB-fase (2002–2006)

Budgetmutaties en IBOI indexering PKB-fase			
Mutatie	Bedrag pp'02 (mln €)	Bedrag gecommuniceerd in Tweede Kamer	Bron: VGR-nr
PKB/TB	1.987,0	1.900 (1,9 mrd)	Basis
Geen scopewijzigingen			
Saldo scopewijzigingen	-		
Geen tegenvallers			
Saldo mee- en tegenvallers	-		
Overheveling budget naar projecten in uitvoering	117,0-	117 (pp2002)	1
Budget uit PKB-overig agv projectbesluit Hondsbroeksche Pleij + Zuiderklip	49,5-	-51,5 (pp2004)	4
Toevoeging budget Hondsbroeksche Pleij agv projectbesluit Hondsbroeksche Pleij	44,7	46,5 (pp2004)	4
Toevoeging budget Zuiderklip agv projectbesluit Zuiderklip	4,8	5,0 (pp2004)	4
Correctie vanwege prijsdruk door ontwikkelingen in de bouw en doelmatig aanbesteden; verdeeld over Hondsbroeksche Pleij -1,0, Zuiderklip 0,1; PKB overig -11,5 alle pp 2002)	12,6-	-13,1(pp2004)	4
Toevoeging vanuit Noodoverloop	191,5	200 (pp2005)	6
EU en projectgebonden ontvangsten	95,8	100 (pp2005)	6
Correctie aanbestedingsmeevallers	18,2-	-19 (pp2005)	6
Correctie op afrondingenverschillen	0,4	0,4 (pp 2006)	9
Saldo technische mutaties	139,9		
Totaal PKB / lopende projecten	2.126,9		
IBOI 2002-2006	105,6		
Totaal	2.232,4		

Prijsindexpercentages	
2002-2003	2,75%
2003-2004	1,23%
2004-2005	0,39%
2005-2006	0,66%

Bijlage 3b: Budgethistorie planstudie- en uitvoeringsfase (vanaf 2007)

Budgetmutaties (€ mln. incl. BTW)		
Mutatie	Bedragen	Bron: VGR-nr
PDR (pp 2006)	2.232,4	VGR 9 + PKB4
Geen scopewijzigingen	-	
Saldo scopewijzigingen	-	
Geen tegenvallers	-	
Saldo mee- en tegenvallers	-	
Technische mutaties 2007	0,4	10
Saldo technische mutaties	0,4	
Totaal	2.232,8	
IBOI 2006-2007	12,4	10
IBOI 2007-2008	38,1	12
IBOI 2008-2009	42,7	14
IBOI 2009-2010	4,2	16
IBOI 2009-2010 correctie	4,0-	17
IBOI 2010-2011	17,0	19
Saldo prijsindexeringen	110,4	
Totaal	2.343,2	
Hanzelijn	10,0-	12
Administratieve aanvulling	8,7	13
Overheveling HWBP	4,0-	14
Toezegging financiering Noordwaard (EHS, KRW)	8,9	15
Terugboeking overheveling HWBP	4,0	16
Toezegging financiering KRW Lent	5,0	16
Toezegging financiering KRW Neder-Rijn	2,5	17
Administratieve mutatie	0,6	17
Overheveling synergiebudget PDR-KRW	0,5	18
Budgetkorting n.a.v. regeerakkoord	10,7-	18
Ontvangsttaakstelling	63,5-	18
PDR -organisatie en AGB	109,9-	18
Planstudie	21,6-	18
KRW gelden uiterwaardvergraving Ruimte voor de Lek	4,0	19
EHS gelden Nederrijn	0,5	19
KRW gelden kribverlaging Waal	8,3	19
DLGM gelden kribverlaging Waal	14,2	19
Totaal (pp 2010)	2.180,8	

Prijsindexpercentages	
2006-2007	0,44%
2007-2008	1,48%
2008-2009	2,14%
2009-2010	0,00%
2010-2011	1,41%

Bijlage 4: Totaal opgetreden risico's Ruimte voor de Rivier.

Totaal opgetreden risico's Ruimte voor de Rivier (€ mln. incl BTW)	
Schadeclaim gemeente Nijmegen	48,5
Tweede stadsbrugpijler Nijmegen	10,8
Afkoop B&O kosten van gemeenten en waterschappen	20,0
Correctie PKB-fase	2,0
Aankoop steenfabriek Elst	5,0
Uitvoering overlaat Pannerden	3,0
Meerkosten bij SNIP 3 Langsdammen	10
Meerkosten bij SNIP 3 Kribben Fase III	2,9
Totaal opgetreden risico's	102,2

Bijlage 5: Voortgang projectbeslissingen

Onderstaande tabel geeft de voortgang per maatregel aan. Als de 'planning datum projectbeslissing in PKB' afwijkt van de PKB, dan is dat in een eerdere voortgangsrapportage gemeld.

	Naam Maatregel	Initiatiefnemer/ realisator	Fase/lopende activiteit	Planning datum project- beslissing PKB
Boven-Rijn/Waal				
1	obstakelverwijdering Suikerdam en polderkade naar de zandberg	Rijkswaterstaat	maatregel is geschrappt (zie tabel 3.1. scopemutaties)	
2	extra uiterwaardvergraving Millingerwaard	Rijkswaterstaat	uitvoeringsbeslissing in voorbereiding	Q1 2012
3	dijkteruglegging Lent	Gemeente Nijmegen	uitvoeringsbeslissing in voorbereiding	Projectbeslissing genomen d.d. 5 april 2011
4	kribverlaging Waalbochten	Rijkswaterstaat	maatregel is geschrappt (zie tabel 3.1. scopemutaties)	
5	kribverlaging Midden-Waal	Rijkswaterstaat	oplevering veiligheidsniveau voor 2015	Projectbeslissing genomen d.d. 14 oktober 2010
6	kribverlaging Waal – Fort St. Andries	Rijkswaterstaat	uitvoeringsbeslissing in voorbereiding	Projectbeslissing genomen d.d. 21-12-2011
7	kribverlaging Beneden Waal	Rijkswaterstaat	uitvoeringsbeslissing in voorbereiding	Projectbeslissing genomen d.d. 21-12-2011
8	uiterwaardvergraving Brakelse Benedenwaarden en dijkverlegging Buitenpolder Munnikenland	Waterschap Rivierenland	uitvoeringsbeslissing in voorbereiding	Projectbeslissing genomen d.d. 21-6-2010
Benedenrivierengebied				
9	uiterwaardvergraving bedrijventerrein Avelingen	Gemeente Gorinchem	oplevering veiligheidsniveau voor 2015	Projectbeslissing genomen d.d. 10-12-2009
10	ontpoldering Noordwaard (meestromend)	Rijkswaterstaat	oplevering veiligheidsniveau in 2015	Projectbeslissing genomen d.d. 21-12-2009
11	ontpoldering Overdiepsche Polder (meestromend)	Waterschap Brabantse Delta	oplevering veiligheidsniveau in 2015	Projectbeslissing genomen d.d. 9-10-2008
12	kadeverlaging Biesbosch	Rijkswaterstaat	maatregel is geschrappt (zie tabel 3.1. scopemutaties)	
13	dijkverbetering Amer/Donge	Waterschap Brabantse Delta	uitvoeringsbeslissing in voorbereiding	Projectbeslissing genomen d.d. 21-12-2011
14	dijkverbetering Steurgat/land van Altena	Waterschap Rivierenland	uitvoeringsbeslissing in voorbereiding	Projectbeslissing genomen d.d. 21-12-2011
15	dijkverbetering Bergsche Maas/ Land van Altena	Waterschap Rivierenland	uitvoeringsbeslissing in voorbereiding	Projectbeslissing genomen d.d. 21-12-2011
16	dijkverbetering Oude Maas/ Hoeksche Waard	Waterschap Hollandsche Delta	projectbeslissing in voorbereiding. Wordt	Q1 2012

	Naam Maatregel	Initiatiefnemer/ realisator	Fase/lopende activiteit	Planning datum project- beslissing PKB
			uitgevoerd binnen HWBP onder regie Ruimte voor de Rivier	
17	dijkverbetering Oude Maas/ Voorne Putten	Waterschap Hollandsche Delta	projectbeslissing in voorbereiding. Wordt uitgevoerd binnen HWBP onder regie Ruimte voor de Rivier	Q1 2012
	Zuiderklip	Rijkswaterstaat	Veiligheidsniveau opgeleverd	Projectbeslissing genomen in 2005
18	berging Volkerak- Zoommeer	Rijkswaterstaat	projectbeslissing in voorbereiding	Q1 2012
Neder-Rijn/ Lek/ Pannerdensch Kanaal				
19	uiterwaardvergraving Huissensche Waarden	Private partij	uitvoeringsbeslissing in voorbereiding	Projectbeslissing genomen in 2010
20	uiterwaardvergraving Meinerswijk	Rijkswaterstaat	uitvoeringsbeslissing in voorbereiding	Projectbeslissing genomen d.d. 21- 12-2011
21	uiterwaardvergraving Doorwerthsche Waarden	Rijkswaterstaat	uitvoeringsbeslissing in voorbereiding	Q1 2012
22	uiterwaardvergraving Middelwaard	Rijkswaterstaat	uitvoeringsbeslissing in voorbereiding	Q1 2012
23	uiterwaardvergraving De Tollewaard	Rijkswaterstaat	uitvoeringsbeslissing in voorbereiding	Q1 2012
24	obstakelverwijdering Machinistenschool Elst	Rijkswaterstaat	uitvoeringsbeslissing in voorbereiding	Q1 2012
25	uiterwaardvergraving Honswijkerwaarden, stuweiland Hagestein, Hagesteinse Uiterwaard en Heerenwaard	Provincie Utrecht	uitvoeringsbeslissing in voorbereiding	Projectbeslissing genomen d.d. 16- 8-2011
26	dijkverbetering Neder-Rijn Geldersche Vallei	Waterschap Vallei en Eem	maatregel is geschrappt (zie tabel 3.1 scopemutaties)	
27	dijkverbetering Neder-Rijn/ Betuwe/Tieler- en Culemborgerwaard	Waterschap Rivierenland	projectbeslissing in voorbereiding	Q2 2012
28	dijkverbetering Neder-Rijn/ Arnhemse- en Velpsebroek	Waterschap Rijn en IJssel	uitvoeringsbeslissing in voorbereiding	Projectbeslissing genomen d.d. 4-7- 2011
29	dijkverbetering Lek/Betuwe/ Tieler- en Culemborgerwaard	Waterschap Rivierenland	projectbeslissing in voorbereiding	Q2 2012
30	dijkverbetering Lek/Alblasserwaard en de Vijfheerenlanden	Waterschap Rivierenland	projectbeslissing in voorbereiding	Q2 2012
31	dijkverbetering Lek/Lopiker- en Krimpenerwaard	Waterschap Stichtse Rijnlanden	maatregel is geschrappt (zie tabel 3.1 scopemutaties)	
IJssel				
32	dijkverlegging Cortenoever	Waterschap Veluwe	projectbeslissing in voorbereiding	Q1 2012
33	dijkverlegging Voorsterklei	Waterschap Veluwe	projectbeslissing in voorbereiding	Q1 2012
34	uiterwaardvergraving Bolswerkplas, Worp en	Waterschap Groot Salland en	oplevering veiligheidsniveau in	Projectbeslissing genomen d.d. 16-

	Naam Maatregel	Initiatiefnemer/ realisator	Fase/lopende activiteit	Planning datum project- beslissing PKB
	Ossenwaard	Waterschap Veluwe	2015	02-2010
35	uiterwaardvergraving Keizers- en Stobbenwaarden en Olsterwaarden	Waterschap Groot Salland en Waterschap Veluwe	oplevering veiligheidsniveau in 2015	Projectbeslissing genomen d.d. 16- 02-2010
36	hoogwatergeul Veessen- Wapenveld	Waterschap Veluwe	projectbeslissing in voorbereiding	Q2 2012
37	uiterwaardvergraving Scheller en Oldeneler Buitenwaarden	Waterschap Groot Salland	veiligheidsniveau in 2015	Projectbeslissing genomen d.d. 09- 10-2008
38	dijkverlegging Westenholte	Waterschap Groot Salland	veiligheidsniveau in 2015	Projectbeslissing genomen d.d. 09- 10-2008
39	zomerbedverlaging Beneden-IJssel	Rijkswaterstaat	projectbeslissing in voorbereiding	Q3 2012
	Hondsbroeksche Pleij	Rijkswaterstaat	veiligheidsniveau opgeleverd	Projectbeslissing genomen in 2005

Tabel 4.1: Voortgang maatregelen

Vermeld zijn de data van de projectbeslissingen per maatregel. De projectbeslissing is de beslissing van de bewindspersoon om de planstudiefase af te ronden en de voorbereiding van de realisatie te starten. In de PKB zijn de data van projectbesluiten vermeld.

Legenda	Mijlpaal van deze fase
	Variantenkeuze (SNIP 2a)
	Projectbeslissing (SNIP 3)
	Uitvoeringsbeslissing (SNIP 5) / gunning aan marktpartij
	Oplevering veiligheidsniveau (SNIP 6)